

ВОЛТЕР
НАИВНИКЪТ
ИСТИНСКА ИСТОРИЯ,
ИЗВЛЕЧЕНА ОТ
РЪКОПИСИТЕ НА ОТЕЦ
КЕНЕЛ

Превод от френски: Боян Атанасов, —

chitanka.info

ГЛАВА I

КАК ИГУМЕНЪТ НА „СВЕТА БОГОРОДИЦА ОТ ПЛАНИНАТА“ И ГОСПОЖИЦА СЕСТРА МУ СРЕЩНАХА ЕДИН ХУРОН

Един ден свети Дънстън, ирландец по народност и светец по занаят, тръгна от Ирландия, седнал на една малка планина, и се отправи по море към бреговете на Франция. С тази кола той пристигна в залива на Сен Мало. Когато слезе на брега, светецът благослови своята планина, която му направи дълбоки поклони и се върна в Ирландия по същия път, по който беше дошла. Дънстън основа един малък манастир на това място и му даде името „Манастир на планината“, име, което, както всички знаят, той още носи.

В годината 1689, на 15 юли вечерта, абатът дьо Керкабон, игумен на „Света Богородица от планината“, се разхождаше покрай брега на морето, придружен от госпожица дьо Керкабон, негова сестра, за да подиша малко свеж въздух. Игуменът, вече в напреднала възраст, беше твърде добър духовник, обичан от съседите си, след като беше някога обичан от съседките си. Той бе спечелил обаче най-голямото им уважение с това, че беше единственият духовник с поземлени приходи, когото не трябваше да носят до леглото му, след като вечеряше със събратята си. Доста добре познаваше богословието, а когато му дотегнеше да чете свети Августин, той се забавляваше с Рабле — затова всички говореха само добро за него.

Госпожица дьо Керкабон, която бе останала стара мома, макар че много ѝ се искаше да се омъжи, бе запазила известна свежест на четиридесет и пет годишна възраст, по нрав беше блага и чувствителна, обичаше удоволствията и беше набожна.

Гледайки морето, игуменът каза на сестра си:

— Уви, оттук в 1669 година замина с фрегатата „Ластовица“ горкият ни брат заедно с жена си, мадам дьо Керкабон, нашата мила снаха, за да отиде да служи в Канада. Ако не беше убит, щяхме да се надяваме пак да го видим.

— Вярвате ли — казваше госпожица дьо Керкабон, — че нашата снаха е била изядена от ирокезите, както ни казаха? Сигурно е, че ако не беше изядена, щеше да се върне в родния си край. Цял живот ще я оплаквам. Каква очарователна жена беше тя! А нашият брат, който беше много умен, сигурно щеше да спечели голямо богатство.

Докато разговаряха така, разнежени от тези спомени, те видяха един малък кораб, който, носен от прилива, влизаше в залива Ранс. Това бяха англичани, които идваха да продадат някои стоки от тяхната страна. Те скочиха на брега, без да погледнат господин игумена, нито госпожица сестра му, която беше много засегната, загдето не ѝ обърнаха никакво внимание.

Различно обаче постъпи един много строен младеж, който с един скок се прехвърли над главите на другарите си и се озова точно пред госпожицата. Той ѝ кимна с глава, тъй като не знаеше да прави поклони според етикета. Лицето и облеклото му привлякоха погледите на брата и сестрата. Той беше гологлав, без чорапи, със сандали на краката, а главата му беше украсена с дълги плитки, облечен бе в къса дреха, която пристягаше тънкия му и строен кръст; видът му беше войнствен и благ. В едната си ръка държеше малко шише с барбадоска вода^[1], а в другата — някаква торба, в която имаше канче и много вкусен моряшки сухар. Той говореше френски доста разбираемо. Предложи от барбадоската вода на госпожица дьо Керкабон и на брат ѝ и пи заедно с тях. След това ги почерпи повторно, и то така просто и естествено, че братът и сестрата останаха очаровани. Те му казаха, че са готови да му услужат с каквото могат и го запитаха кой е и къде отива. Младежът им отговори, че не знаел кой е, че бил много любопитен и желаел да види как изглеждат бреговете на Франция, бил дошъл за малко и скоро щял, да се върне обратно.

Съдейки по произношението му, господин игуменът заключи, че не е англичанин и си позволи да го запита от коя страна е.

— Аз съм хурон — отвърна младежът.

Учудена и възхитена, че един хурон е бил толкова учтив към нея, госпожица дьо Керкабон покани младежа на вечеря. Той не чака да го

молят повторно и тримата тръгнаха заедно към манастира „Света Богородица от планината“. Нисичката и закръглена госпожица го поглъщаше с малките си очи и от време на време казваше на игумена:

— Лицето на това голямо момче има цвят на разцъфнали лилии и рози! Хурон, пък каква хубава кожа има!

— Права сте, сестро — казваше игуменът.

Тя задаваше стотици въпроси един след друг и пътешественикът винаги отговаряше съвършено точно.

Скоро се разчу, че в манастира е пристигнал един хурон. Доброто общество на околията побърза да дойде на вечеря. Абатът на Сент Ив дойде с госпожица сестра си, млада мома от Долен Бретан, много хубава и много добре възпитана. Съдията, бирникът и жените им също дойдоха на вечеря. Поставиха чужденеца между госпожица дьо Керкабон и госпожица дьо Сент Ив. Всички го гледаха с възхищение, всички му говореха и му задаваха въпроси едновременно, хуронът обаче не се смущаваше. Изглежда, че бе възприел девиза на милорд Болингброук: *Nihil admirari*^[2]. Но накрая, изморен от толкова шум, той им каза доста кротко, но и малко твърдо:

— Господа, в моята страна хората говорят един след друг. Как искате да ви отговоря, когато говорите едновременно и аз не мога да ви чуя?

Разумните доводи винаги карат хората да се замислят малко; настъпи пълно мълчание. Господин съдията, който винаги обсебваше чужденците, в която и къща да се намираше, и беше най-големият разпитвач в провинцията, отвори уста, половин стъпка широка, и запита:

— Как ви е името, господине?

— Винаги са ми казвали Наивника — поде хуронът, — и в Англия също ме наричаха с това име, защото винаги наивно казвам това, което мисля, и правя това, което искам.

— Как сте могъл, бидейки хурон, да отидете в Англия?

— Заведоха ме. Англичаните ме плениха в една битка, макар че се защитавах доста добре, и англичаните, които обичат храбростта, защото самите те са храбри и са не по-малко честни от нас, ми предложиха или да ме върнат на родителите ми, или да отида с тях в Англия. Аз предпочетох второто, защото по природа страстно обичам да обикалям из непознати страни.

— Но как сте могъл така да напуснете баща си и майка си, господине? — запита съдията със своя внушителен глас.

— Никога не съм познавал ни баща, ни майка — отвърна чужденецът.

Компанията се разчувствува и всички повтаряха:

— Ни баща, ни майка!

— Ние ще му бъдем баща и майка — каза домакинята на брат си, игумена. — Колко е интересен господин хуронът!

Наивникът ѝ благодари с благородна и горда сърдечност и ѝ даде да разбере, че не се нуждае от нищо.

— Забелязвам, господин Наивник — каза важният съдия, — че говорите френски по-добре, отколкото подхожда на един хурон.

— Един французин — отвърна младежът, — когото нашето племе беше хванало пленник, когато бях малък, и с когото станахме големи приятели, ме научи на своя език. Аз научавам твърде бързо онова, което желая да науча. Като пристигнах в Плимут, срещнах един от вашите френски бежанци, които вие, не знам защо, наричате хугеноти. С него напреднах доста в познанието на вашия език и щом вече можех да се изразявам разбираемо, дойдох в страната ви, защото доста обичам французите, когато не задават прекалено много въпроси.

Въпреки това леко предупреждение, абатът дьо Сент Ив го запита кой от трите езика му харесва най-много: хуронският, английският или френският.

— Несъмнено хуронският — отвърна Наивника.

— Възможно ли е! — извика госпожица дьо Керкабон. — Винаги съм смятала, че след долнобретонския френският е най-хубавият език на света.

След това всички започнаха да се надпреварват да питат Наивника как се казва на хуронски „тютюн“, той отговори „тайа“, как се казва „ям“, той отговори „есен-тен“. Госпожица дьо Керкабон непременно искаше да знае как се казва на хуронски „правя любов“. Той ѝ отговори „травандер“. Хуронът поддържаше, не без видимо основание, че тези думи са не по-лоши от съответните френски и английски думи. „Травандер“ се стори много красива дума на всички сътрапезници. Господин игуменът, който имаше в библиотеката си хуронската граматика, подарена му от преподобния отец Сагар Теода, прочут мисионер от ордена на реформираните францисканци, стана за

миг от масата и отиде да направи справка в нея. Върна се задъхан от нежност и радост и призна Наивника за истински хурон. След като поразискваха малко за множеството езици по света, всички се съгласиха, че ако не беше злополучната история със строежа на Вавилонската кула, цялата земя щеше да говори на френски.

Вечно разпитващият съдия, който до този момент се съмняваше малко в новодошлия, изпита голямо уважение към него, той вече му говореше с по-голяма учтивост от преди, което впрочем Наивникът не забеляза.

Госпожица дьо Сент Ив беше много любопитна да чуе как ухажват момичетата в страната на хуроните.

— Като извършваме красиви дела — отвърна той, — за да се харесаме на момичетата, които ни привличат.

Всички гости се учудиха и одобриха този обичай. Госпожица дьо Сент Ив се изчерви и се почувства много поласкана. Госпожица дьо Керкабон също се изчерви, но на нея не й беше толкова приятно, беше малко засегната, загдето тази любезност не беше отправена към нея, но понеже беше добросърдечна, обичта й към хурона не се намали ни най-малко. Тя го запита съвсем добродушно колко любовници е имал в Хурония.

— Винаги съм имал една-единствена — отвърна Наивникът, — това беше госпожица Абакаба, добрата приятелка на моята мила кърмачка. Тръстиките не са по-стройни, хермелинът не е по-бял, овцете не са по-кротки, орлите не са толкова горди и елените не са толкова пъргави, колкото беше Абакаба. Един ден тя гонеше един заек в околността, на около 50 левги от нашето жилище; един невъзпитан алгонкин, който живееше на сто левги по-далеч, дошъл да й отнеме заека. Щом научих за това, аз изтичах до това място, повалих алгонкина с един удар на томаховката си и го замъкнах с вързани ръце и крака при любовницата си. Родителите на Абакаба искаха да го изядат, но тези пиршества никога не са ми харесвали, затова аз му върнах свободата и той стана мой приятел. Абакаба беше толкова трогната от постъпката ми, че ме предпочете пред всичките си любовници. Тя щеше да ме обича още, ако не я беше изяла една мечка. Наказах мечката, дълго носих кожата й, но това не ме утеши.

Научавайки от този разказ, че Наивникът е имал само една любовница и че Абакаба я няма вече на този свят, госпожица дьо Сент

Ив изпита някакво тайно удоволствие, но не можеше да открие причината му. Всички бяха вперили очи в Наивника и го хвалеха, загдето е попречил на другарите си да изядат алгонкина.

Неуморимият съдия, който не можеше да обуздае бясното си желание да разпитва, прояви прекалено любопитство и дори пожела да се осведоми за религията на хурона: запита го дали е избрал англиканската, галиканската или хугенотската религия.

— Аз си имам своя религия, както вие си имате ваша.

— Уви! — извика госпожица дьо Керкабон. — Виждам, че тези проклетите англичани не са и помислили да ви кръстят.

— О, Боже Господи — казваше госпожица дьо Сент Ив, — как е възможно хуроните да не са католици? Нима преподобните отци-йезуити не са покръстили всички хурони?

Наивникът я увери, че в неговата страна не покръстват никого, че никога един истински хурон не променя мнението си и че в техния език дори няма дума, която да означава непостоянство. Последните думи особено се харесаха на госпожица дьо Сент Ив.

— Ще го кръстим, ще го кръстим — викаше госпожица дьо Керкабон на господин игумена. — Вие ще имате тази чест, скъпи братко, непременно искам да бъда негова кръстница, господин абатът дьо Сент Ив ще му бъде кръстник. Това ще бъде блестяща церемония, цял Долен Бретан ще говори за нея и ние всички ще бъдем безкрайно щастливи.

Компанията подкрепи домакинята, всички гости викаха: „Ще го кръстим, ще го кръстим.“ Наивникът отговори, че в Англия оставят хората да живеят, както им е угодно, изтъкна, че това предложение съвсем не му харесва и че хуронските закони струват поне колкото законите на Долен Бретан, накрая им каза, че на следния ден си заминава. Довършиха шишето с барбадоска вода и отидоха да си легнат.

След като отведоха Наивника в стаята му, госпожица дьо Керкабон и нейната приятелка госпожица дьо Сент Ив не можаха да се сдържат да не погледнат през дупката на широката ключалка, за да видят как спи един хурон. Видяха, че е постлал завивката на леглото върху пода и че лежи в най-красивата поза на света.

[1] Барбадоска вода — ром. ↑

[2] Да не се възхищаваме от нищо (лат.). — Б. пр. ↑

ГЛАВА II

ХУРОНЪТ, НАРЕЧЕН НАИВНИКА, Е ПРИЗНАТ ОТ РОДНИНИТЕ СИ

По навик Наивникът се събуди при изгрев слънце, когато изкукурига петелът, който в Англия и Хурония наричат „вестителя на деня“. Той не беше като онези хора от доброто общество, които се излежават лениво в леглото, докато слънцето измине половината си път на небосклона, които не могат нито да спят, нито да станат и губят толкова ценни часове в това средно състояние между живота и смъртта, и на това отгоре се оплакват, че животът е прекалено кратък.

Излезе навън, измина две-три левги, уби тридесетина парчета дивеч с куршуми и, завръщайки се, завари господин игумена на „Света Богородица от планината“ и неговата скромна сестра да се разхождат по нощни шапки в градината си. Той им поднесе целия си лов, измъкна изпод ризата си някакъв талисман, окачен на врата му, и ги помоли да го приемат като знак на признателност за добрия им прием.

— Това е най-скъпото нещо, което притежавам — каза им той, — казаха ми, че ще бъда винаги щастлив, ако нося тази дрънкулка на врата си, и аз ви я подарявам, за да бъдете вие винаги щастливи.

Игуменът и госпожицата се усмигнаха умилено на простодушието на Наивника. Този подарък се състоеше от две малки портретчета, доста неумело нарисувани и завързани едно за друго с твърде мазна каишка.

Госпожица дъо Керкабон го запитва дали има художници в Хурония.

— Не — отвърна Наивника — получих тази рядкост от кърмачката си, нейният мъж я спечелил в битка, ограбвайки няколко французи в Канада, които воювали срещу нас, това е всичко, което знам за тези портрети.

Игуменът, който разглеждаше внимателно портретите, промени цвета си, развълнува се и ръцете му се разтрепераха.

— В името на света Богородица на планината — извика той, — струва ми се, че това са образите на моя брат, капитана и на жена му!

След като ги разгледа, обхваната от същото вълнение, госпожицата реши същото. И двамата изпаднаха в почуда и радост, примесена със скръб, и двамата се разнежиха, и двамата се разплакаха, сърцата им се разтуптяха. След безброй възклицания всеки от тях издърпваше портретите от ръцете на другия, вземаха ги, връщаха ги по двадесет пъти в секунда, вперваха очи ту в тях, ту в хурона, питаха го ту един след друг, ту и двамата едновременно на кое място, кога и как бяха попаднали тези миниатюри в ръцете на кърмачката му. Сравняваха, пресмятаха времето, откакто бе заминал капитанът, спомняха си, че им бе писал, че е стигнал до страната на хуроните и че оттогава не са чули нищо за него.

Наивникът им беше казал, че никога не е познавал баща си и майка си. Игуменът, който беше наблюдателен и разсъдлив човек, забеляза, че на Наивника вече расте брада, а той знаеше много добре, че хуроните нямат брада. „Брадичката му е покрита с лек мъх — казваше си той, — следователно младежът е син на европеец. Брат ми и снаха ми изчезнаха след похода срещу хуроните в 1669 г. По това време моят племенник трябва да е бил още кърмаче, неговата кърмачка-хуронка му е спасила живота и го е отгледала като майка.“ Най-после след стотици въпроси и отговори игуменът и сестра му заключиха, че хуронът е техният племенник. Те го прегърнаха, облени в сълзи, хуронът обаче се смееше, защото не можеше да си представи, че един хурон може да бъде племенник на един долнобретански игумен.

Цялата компания слезе при тях. Господин дьо Сент Ив, който беше голям физиономист, сравни двата портрета с лицето на Наивника. Той умело забеляза, че младежът има очите на майка си, носа и челото на покойния капитан дьо Керкабон, а бузите е наследил и от баща си, и от майка си.

Госпожица дьо Сент Ив, която никога не бе виждала бащата и майката на хурона, го увери, че между него и родителите му има пълна прилика. Всички се възхищаваха от делата на Провидението и от връзката между събитията на този свят. Най-после всички бяха така убедени, така сигурни в произхода на Наивника, че той сам се съгласи

да бъде племенник на игумена, като каза, че му е все едно дали той ще му бъде чичо или някой друг.

Всички отидоха да благодарят на Бога в черквата „Света Богородица от планината“, а в това време хуронът с напълно безразличен вид остана в къщи да си пийне.

Англичаните, с които бе пристигнал, се готвеха да вдигнат платната и дойдоха да му кажат, че е време за заминаване.

— Очевидно вие не сте намерили чичовците и лелите си — каза им той. — Аз оставам тук. Върнете се в Плимут, подарявам ви всичките си дрипи, вече нямам нужда от нищо на този свят, тъй като съм племенник на игумен.

Англичаните отплуваха, никак не ги беше грижа дали Наивника има роднини в Долен Бретан, или не.

След като чичото, лелята и цялата компания изпяха благодарствени молитви, след като съдията отново обсипа Наивника с въпроси, след като изчерпаха всичко, което учудването, радостта и нежността могат да ни накарат да кажем, игуменът на „Света Богородица от планината“ и абатът дьо Сент Ив решиха да кръстят Наивника колкото е възможно по-скоро. Но да се възроди духовно чрез кръщение двадесет и две годишен хурон, не е така лесно и просто, както да се кръсти едно дете, което не разбира какво вършат с него. Той трябваше да бъде просветен, а това изглеждаше трудно, защото абатът дьо Сент Ив предполагаше, че човек, който не е роден във Франция, не е надарен със здрав разум.

Игуменът обърна вниманието на компанията, че макар неговият племенник, хуронът, наистина да не е имал щастието да се роди в Долен Бретан, това не значи, че е по-малко умен от другите бретонци и че за това може да се съди по отговорите му, и че несъмнено природата е била много щедра към него както от бащина, така и от майчина страна.

Запитаха го най-напред дали е чел някога книга. Той отговори, че е чел Рабле, преведен на английски, и някои откъси от Шекспир, които знаел наизуст; бил намерил тези книги в библиотеката на капитана, който го довел от Америка в Плимут, и бил много доволен от тях. Съдията не пропусна случая да му зададе някои въпроси за тези книги.

— Стори ми се — каза Наивника, — че отгатвам някои неща, но признавам, не можах да разбера останалото.

При тези думи абатът дьо Сент Ив си помисли, че я той сам винаги е чел така и че повечето хора никога не четат другояче.

— Вие несъмнено сте чел Библията? — каза той на хурона.

— Съвсем не, господин абате, тази книга я нямаше сред книгите на моя капитан, никога не съм чувал да се говори за нея.

— Ето какви са тези проклети англичани^[1] — викаше госпожица дьо Керкабон, — те обръщат повече внимание на една Шекспирова пиеса, на един кейк със захаросани плодове и на бутилка ром, отколкото на Петокнижието^[2]. Затова не са покръстили никого в Америка. Разбира се, те са прокълнати от Бога и ние много скоро ще им отнемем Ямайка и Вирджиния.

Както и да е, доведоха най-изкусния шивач от Сен Ши, за да облече Наивника от главата до петите. Компанията се разпръсна и съдията отиде да задава въпросите си другаде; на тръгване госпожица Сент Ив се обърна няколко пъти да погледне Наивника и той ѝ направи най-дълбоките поклони, които някога бе правил в живота си.

Преди да се раздели с компанията, съдията предложи на госпожица дьо Сент Ив сина си, един голям юнак, който тъкмо беше завършил колежа. Тя обаче не го погледна — толкова бе погълната от любезното внимание на хурона.

[1] В Англия няма нито една къща, в която да няма Библията; във Франция далеч не е така. — Б.а. ↑

[2] Петокнижието — първите пет книги на Библията. ↑

ГЛАВА III

ХУРОНЪТ, НАРЕЧЕН НАИВНИКА, БИВА ПОКРЪСТЕН

Виждайки, че вече е в напреднала възраст и че Бог му изпраща за утеха един племенник, господин игуменът си науми да му отстъпи длъжността си заедно с всичките си доходи, стига само да успее да го покръсти и да го накара да се покалугери.

Наивникът имаше отлична памет. Якото му бретонско тяло бе укрепнало още повече от канадския климат, главата му беше толкова здрава, че когато го ударят по нея, той едва усещаше. А каквото се запечаташе в ума му, никога не се заличаваше. Схващаше бързо и ясно, тъй като през детството паметта му не бе ни най-малко обременявана с безполезни неща и с всички онези глупости, с които се претоварват нашите умове и затова незамъгленият му мозък попиваше всичко. Игуменът най-после реши да го накара да прочете Новия завет. Наивникът го изгълта с видимо удоволствие, но тъй като не знаеше нито в коя година, нито в коя страна са станали всичките събития, разказани в тази книга, той ни най-малко не се усъмни, че мястото на действието не е Долен Бретан и се закле, че ще отреже носа и ушите на Кайяфа и Пилат, ако някога срещне тези нехранимайковци.

Очарован от тези добри наклонности, чичо му набързо му обясни библейските разкази. Той похвали усърдието му, но му каза, че то е безполезно, тъй като тези хора са умрели преди около хиляда шестстотин и деветдесет години. Наивникът скоро научи почти цялата книга наизуст. Понякога той задаваше неудобни въпроси, които много затрудняваха игумена. Затова чичото често трябваше да се съветва с абат дьо Сент Ив, но понеже и той не знаеше какво да отговори, доведоха един долнобретански йезуит, за да завършат покръстването на хурона.

Най-после божията благодат го осени: Наивникът обеща да стане християнин. Той не се съмняваше, че най-напред трябва да бъде

обрязан. „Защото — казваше си той — в книгата, която ми дадоха, не срещнах нито едно лице, което да не е обрязано. Очевидно трябва да пожертвам моя препуциум, и колкото по-скоро, толкова по-добре.“ Не обсъди повече този въпрос: изпрати да повикат селския лекар и го помоли да му направи тази операция, смятайки, че безкрайно много ще зарадва госпожица дьо Керкабон, когато ѝ се похвали, че е свършил тази работа. Лекарят, който никога не беше вършил такава операция, обади на семейството за желанието на хурона и всички нададоха страшен писък. Добрата госпожица дьо Керкабон трепереше при мисълта, че нейният племенник, който изглеждаше решителен и бърз, може сам да си направи операцията, и то така несръчно, че да произлязат тъжни последици, за които дамите се интересуват само поради добросърдечие си.

Игуменът изведе хурона от заблудението му — изтъкна му, че обрязването не е вече на мода, че кръщенето е по-леко и благотворно, че законът на Божията благодат не е като закона на принудата. Наивникът, който имаше здрав разум и характер, почна да спори, но после призна грешката си, нещо, което доста рядко се случва в Европа, когато хората започнат да спорят. И накрая обеща да се остави да бъде кръстен, когато пожелаят чичо му и леля му.

Но най-напред хуронът трябваше да се изповяда и това беше най-мъчното. Наивникът носеше винаги в джоба си книгата, която му беше дал чичо му. В нея той откри, че нито един от апостолите не се е изповядвал и това го направи много опърничав. Игуменът му затвори устата, като му показва в посланието на свети Яков младши думите, които причиняват толкова мъка на еретиците: „Изповядвайте греховете си едни на други.“ Хуронът млъкна и се изповяда на един реформиран францискански свещеник. Когато свърши, той измъкна свещеника от изповедалнята, хвана го с яките си ръце, постави го на колене пред себе си и зае мястото му:

— Хайде, приятелю, казано е: „Изповядвайте греховете си едни на други.“ Аз ти изповядах моите грехове и ти няма да излезеш оттук, преди да ми разкажеш собствените си грехове.

Казвайки тези думи, той натисна със силното си коляно гърдите на противника си. Свещеникът закрещя така, че черквата закънтя от виковете му. Стекоха се хора и видяха как оглашеният налага калугера в името на свети Яков младши. Но радостта да покръстят един

хуронски и английски долнобретанец беше тъй голяма, че погледнаха снизходително на неговите приумици. Имаше дори много богослови, които смятаха, че изповедта не е необходима, тъй като кръщенето замества всичко.

Уговориха ден с владиката на Сен Мало, който, поласкан, както можем да си представим, че ще покръсти един хурон, пристигна с разкошна каляска, последван от много други духовници. Госпожица дьо Сент Ив облече най-хубавата си рокля и като благославяше Бога, поръча да изпратят фризьорка от Сен Мало, защото много искаше да блесне на церемонията. Вечно разпитващият съдия дотича, водейки със себе си жителите на целия край. Черквата беше великолепно украсена. Но когато трябваше да вземат хурона и да го заведат пред кръщелния купел, не можаха да го намерят.

Чичото и лелята го търсиха навсякъде. Помислиха, че по навик е отишъл на лов. Всички поканени на празненството се пръснаха да го търсят из горите и съседните села: никъде не бяха виждали хурона.

Започнаха да се страхуват да не би да се е върнал в Англия. Спомниха си, че са го чували да казва, че много обича тази страна. Господин игуменът и сестра му бяха убедени, че там не кръщават хората и трепереха за душата на племенника си. Владиката беше съкрушен и беше готов да си отиде. Игуменът и абатът дьо Сент Ив бяха отчаяни, съдията разпитваше всички минувачи с обичайната си сериозност; госпожица дьо Керкабон плачеше, госпожица дьо Сент Ив не плачеше, но въздишаше дълбоко и въздишките ѝ свидетелстваха колко много обича тайнствата. Двете се разхождаха тъжно покрай върбите и тръстиките, които обграждат рекичката Ранс, когато забелязаха сред реката една едра, доста бяла фигура, застанала със скръстени на гърдите ръце. Те изпищяха и се обърнаха. Но тъй като любопитството скоро надделя над всички други съображения, те тихичко се промъкнаха сред тръстиките и когато бяха вече сигурни, че никой няма да ги види, поискаха да разберат какво върши той там.

ГЛАВА IV

КРЪЩЕНЕТО НА НАИВНИКА

Игуменът и абатът, които веднага дотичаха, запитаха Наивника какво прави там.

— Е, как какво, дявол да го вземе! Чакам да ме кръстят, господа. От един час съм до гуша във водата и не е честно да ме оставяте така да мръзна.

— Драги племеннико — рече му нежно игуменът, — не се кръщават по този начин в Долен Бретан. Облечете се и елате с нас.

Като чу тези думи, госпожица дьо Сент Ив пошепна тихичко на другарката си:

— Мислите ли, че веднага ще си облече дрехите, госпожице?

Междувременно хуронът отговори на игумена:

— Сега няма да ме измамите като миналия път, оттогава доста нещо съм прочел и съм напълно сигурен, че кръщението не става другояче. Евнухът на царица Кандаса е бил кръстен в един поток. Опитайте се да ми покажете в книгата, която ми дадохте, че някъде е писано за кръщение, извършено по друг начин. Или ще бъда кръстен в реката, или въобще няма да бъда кръстен.

Напразно му изтъкваха, че обичаите са се променили. Наивникът продължаваше да упорствува, защото беше едновременно и бретонец, и хурон. Все се връщаше към евнуха на царица Кандаса и макар че госпожица леля му и госпожица дьо Сент Ив, които го бяха наблюдавали от върбите, имаха право да му кажат, че не му прилича да цитира случая с този човек, те си мълчаха, защото бяха извънредно скромни. Сам владиката дойде да му поговори, а това е вече много нещо, но и той не постигна нищо, хуронът спореше дори с владиката.

— Покажете ми — каза му той — в книгата, която ми даде чичо ми, един-единствен човек, който да не е бил кръстен в река, и аз ще направя всичко, което искате.

Отчаяна, леля му обаче беше забелязала, че когато племенникът ѝ бе направил за първи път поклон, той го бе направил, и то много по-

дълбок, пред госпожица дьо Сент Ив, отколкото пред когото и да било друг от компанията, че не бе поздравил дори владиката с такава почит, примесена със сърдечност, каквато бе засвидетелствал на красивата госпожица. И реши да се обърне към нея в това голямо затруднение и да я помоли да упражни влиянието си, за да накара хурона да се кръсти по същия начин, по който се кръщават бретонците, защото не вярваше, че племенникът ѝ може да стане християнин, ако упорства в желанието си да бъде кръстен в течаща вода.

Госпожица дьо Сент Ив се изчерви от скритото удоволствие, което изпитваше, загдето я наговарват с толкова важна задача. Тя се приближи скромно до Наивника и стискайки му ръката по най-изискан начин, каза:

— Няма ли да направите нещо заради мен? Произнасяйки тези думи, тя свеждаше и повдигаше очи с трогателна грация.

— О, всичко, каквото пожелаете, госпожице, всичко, каквото ми заповядате. Кръщение във вода, огнено кръщение, кръщение в кръв, нищо няма да ви откажа.

Госпожица дьо Сент Ив си спечели славата, че е постигнала с две думи това, което нито настойчивите молби на игумена, нито безбройните въпроси на съдията, нито дори увещанията на господин владиката не успяха да направят. Тя почувства победата си, но още не можеше да прецени цялото ѝ значение.

Кръщането беше извършено и прието с цялото възможно приличие, великолепие и очарование. Чичото и лелята отстъпиха на абат дьо Сент Ив и на сестра му честта да държат Наивника над купела. Госпожица дьо Сент Ив сияеше от радост, че е станала кръстница. Тя не знаеше още на какво я осъжда това високо звание; прие тази чест, без да знае съдбоносните ѝ последици.

Тъй като никога не е имало церемония, която да не е била последвана от голям банкет, щом излязоха от черквата, всички седнаха на масата. Шегобийците от Долен Бретан казаха, че човек не бива да кръщава виното. Господин игуменът казваше, че според Соломон виното весели човешкото сърце. Господин владиката добавяше, че патриархът Юда трябвало да върже магарето си за лозата и да накваси плаща си с кръвта на гроздето и че е много тъжно, че не може да се направи същото в Долен Бретан, на който Бог не е дал лози. Всеки се старал да каже по някоя шегга за кръщането на Наивника, както и по

някоя любезност на кръстниците. Вечно разпитващият съдия питаше хурона дали ще бъде верен на обещанията, които е дал.

— Как мислите, че мога да не устоя на обещанията си — възрази хуронът, — щом съм ги направил пред госпожица дьо Сент Ив?

Хуронът се разпали, той пи много за здравето на кръстницата си.

— Ако бях кръстен от вашата ръка, сигурно студената вода, която ми изляха на кока, щеше да ме изгори.

Съдията намери израза за много поетичен, защото не знаеше, че тази алегория е често употребявана в Канада. Кръстницата обаче беше извънредно доволна от нея.

На кръщелника бяха дали името Херкулес. Владиката на Сен Мало все питаше кой е този светец, за когото никой не е чувал да се говори, йезуитът, който беше много учен, му каза, че това е светец, който е извършил дванадесет чудеса. Имало и едно тринадесето, което струвало повече от дванадесетте други, но за което не приличало на един йезуит да говори. Чудото се състояло в това, че Херкулес превърнал петдесет момичета в жени само в една-единствена нощ. Един шегаджия, който беше на банкетa, се залови твърде енергично за това чудо. Всички дами сведоха очи и съдейки по лицето на Наивника, решиха, че е достоен за светеца, чието име носи.

ГЛАВА V

ВЛЮБЕНИЯТ НАИВНИК

Трябва да се признае, че след това кръщение и този банкет госпожица дьо Сент Ив страстно желаше господин владиката пак да я направи участничка в още някое хубаво тайнство заедно с господин Херкулес Наивника. Но понеже беше добре възпитана и много скромна, не смееше да признае пред себе си нежните си чувства; когато ѝ се изплъзнеше някой поглед, дума, жест или мисъл, тя обвиваше всичко това в булото на безкрайно мила свенливост. Беше нежна, жива и разумна госпожица.

Щом господин владиката си отиде, Наивникът и госпожица дьо Сент Ив се срещнаха, без да им мине през ум, че са се търсили един друг. Те си заговориха, без преди това да са мислили какво ще си кажат. Най-напред Наивникът ѝ каза, че я обича с цялото си сърце и че прекрасната Абакаба, за която лудеел някога в своята страна, не можела да се мери с нея. Госпожицата му отговори с обичайната си скромност, че той трябва да говори колкото е възможно по-скоро с господин игумена, неговия чичо, и с госпожица леля си и че тя от своя страна ще каже две думи на скъпия си брат, абата дьо Сент Ив, и се надява, че и двете семейства ще се съгласят.

Наивникът ѝ отговори, че няма нужда от ничие съгласие, че му се струва извънредно смешно да пита други хора какво трябва да направи, че когато двете страни са съгласни, не е нужно трети да ги спогажда.

— Аз не питам никого — рече той, — когато искам да обядвам, да отида на лов или да спя. Знам, че в любовта не е зле човек да има съгласието на жената, която желае. Но понеже не съм влюбен нито в чичо си, нито в леля си, няма защо да се обръщам към тях за тази работа и ако слушате мен, вие също може да минете без абата дьо Сент Ив.

Можем да си, представим, че красивата бретонка използва цялата деликатност на своя ум, за да задържи хурона в рамките на

благоприличието. Тя дори се разсърди, но скоро пак омекна. Не се знае как би завършил накрая този разговор, ако привечер господин абатът не беше върнал сестра си в абатството. Наивникът остави чичо си и леля си да си легнат, тъй като бяха малко уморени от церемонията и от дългия обяд. Той прекара част от нощта да съчинява стихове на хуронски за любимата си, защото трябва да знаете, че няма страна в света, където любовта да не прави влюбените поети.

На другия ден следобед в присъствието на госпожица дьо Керкабон, която беше дълбоко разчувствувана, чичо му му заговори така:

— Хвала Богу, че имате честта, драги племеннико, да бъдете християнин и долнобретонец. Но това не е достатъчно, аз съм вече в напреднала възраст, моят брат ми остави малък къс земя, която не струва много нещо, аз имам един добър доход като игумен. Стига само да пожелаете да станете поддякон, както се надявам, ще ви прехвърля доходите си: ще живеете напълно охолно и ще бъдете утеха на старите ми години.

Наивникът отговори:

— На добър час, чичо! Живейте си колкото можете. Не знам какво значи да бъде човек поддякон, нито да прехвърля доходи, но всичко ще бъде добре дошло, стига да имам госпожица дьо Сент Ив на мое разположение.

— О, Боже Господи, какво казвате, племеннико? Значи, вие лудо обичате тази госпожица?

— Да, чичо.

— Уви, племеннико, невъзможно е да се оженим за нея.

— Това е напълно възможно, чичо, защото тя не само ми стисна ръката, но ми и обеща, че ще поиска да се омъжи за мен, и аз непременно ще се оженим за нея.

— Това е невъзможно, казвам ви, тя е ваша кръстница. Ужасен грях е една кръстница да стисне ръката на кръщелника си, не е позволено да се ожени човек за кръстницата си, божите и човешките закони забраняват това.

— По дяволите, чичо. Вие се подигравате е мен. Защо да е забранено да се оженим за кръстницата си, щом тя е млада и хубава? В книгата, която ми дадохте, никъде не съм срещнал, че е лошо човек да се жени за момичетата, които са му помогнали да бъде кръстен. Всеки

ден забелязвам, че тук се вършат безброй неща, които съвсем не са писани във вашата книга, а не се върши това, което е казано в нея. Признавам, че това ме учудва и ме възмуцава. Ако ме лишат от красивата дъо Сент Ив под предлог, че е моя кръстница, предупреждавам ви, че ще я отвлека и ще се откъря.

Игуменът беше потресен, сестра му се разплака.

— Скъпи братко — рече тя, — не трябва да допуснем нашият племенник да погуби душата си. Нашият свят отец папата може да му даде разрешение и тогава той ще може да бъде щастлив по християнски с тази, която обича.

Наивникът разцелува леля ей.

— Кой е този очарователен човек — извика той, — който с такава добрина подпомага момчетата и момичетата в любовта? Искам веднага да отида да поговоря с него.

Обясниха му кой е папата и Наивникът остана още по-учуден.

— В книгата, която ми дадохте, скъпи чичо, няма нито дума за това нещо. Пътувал съм и познавам морето Тук ние сме на брега на океана, и аз би трябвало да оставя госпожица дъо Сент Ив, за да отида да поискам разрешение да я любя от един човек, който живее някъде към Средиземно море, на четиристотин левги оттук, и чийто език не зная! Това е невероятно смешно. Веднага отивам при абат дъо Сент Ив, който живее само на една левга от вас, и ви гарантирам, че ще се ожена за любимата си още днес.

Докато той говореше, влезе съдията, който по навик го запитва къде отива.

— Отивам да се женя — извика му Наивникът тичешком.

След четвърт час той беше вече при своята красива и мила долнобретонка, която още спеше.

— О, братко — казваше госпожица дъо Керкабон на игумена, — никога няма да направите поддякон нашия племенник.

Съдията беше много недоволен от намеренията на хурона, защото искаше да ожени сина си за Сент Ив, а този син беше още по-глупав и непоносим от баща си.

ГЛАВА VI

НАИВНИКЪТ ИЗТИЧВА ПРИ ЛЮБИМАТА СИ И СЕ РАЗБЕСНЯВА

Щом пристигна, Наивникът запита една стара слугиня къде е спалнята на любимата му, след което силно блъсна притворената врата и се хвърли към леглото. Госпожица дьо Сент Ив се стресна и се събуди.

— Как, вие ли сте! — извика тя. — Вие ли сте? Спрете, какво правите?

Той ѝ отговори:

— Женя се за вас.

И действително той щеше да се ожени за нея, ако тя не се бореше с цялата почтеност на добре възпитано момиче.

Наивникът не разбираше от шеги. Намираше всички тези превземки за непристойни.

— Първата ми любовница, госпожица Абакаба, не се държеше така. У вас няма честност; вие ми обещахте брак, а сега не искате да се омъжите; това означава, че нарушавате най-важните закони на честта. Ще ви науча да държите на думата си и ще ви вкарам в пътя на добродетелта.

Хуронът притежаваше мъжество и смелост, достойни за неговия светец-покровител Херкулес, чието име му бяха дали при кръщението. И щеше да започне да използва напълно тези свои способности, когато, привлечени от пронизителните викове на госпожицата, която беше добродетелна по по-скромнен начин, дотичаха мъдрият абат дьо Сент Ив, следван от домакинята си, един стар набожен слуга и един енорийски свещеник. Видът на толкова хора охлади смелостта на нападателя.

— О, Боже Господи! Какво правите тук, скъпи съседе? — извика абатът.

— Изпълнявам дълга си — отвърна младежът, — изпълнявам обещанията си, които са свети за мен.

Госпожица дьо Сент Ив се червеше и оправяше дрехите си. Отведоха Наивника в другата част на къщата. Абатът му изтъкна колко възмутителна е постъпката му. Наивникът се защищаваше, като настояваше на правата, които му дава естественият закон, който той отлично познаваше. Абатът искаше да му докаже, че положителните закони трябва да стоят над естествените и че без условностите, създадени между хората, естественият закон би бил почти винаги просто едно естествено разбойничество.

— Необходимо е да има — казваше му той — нотариуси, свещеници, свидетели, договори, разрешения.

Наивникът му отговори с разсъждението, което винаги правят диваците:

— Вие трябва да сте доста непочтени хора, щом ви са нужни толкова предпазни мерки.

За абата беше много трудно да възрази на този упрек.

— Признавам, че има много непостоянни хора и изменници между нас — рече той; — би имало същия брой такива хора и между хуроните, ако те бяха събрани в един голям град. Но има също така и мъдри, честни и просветени души и тези именно хора са създали законите. Колкото по-добродетелен е човек, толкова повече трябва да се подчинява на законите. Така той дава пример на порочните, а те уважават тази задръжка, която добродетелта сама си налага.

Този отговор поразя Наивника. Вече забелязахме, че той бе надарен със здрав разум. Укротиха го с ласкави думи, дадоха му надежда: това са двата капана, в които се улавят хората и от двете полукълба; дори доведоха пред него госпожица дьо Сент Ив, след като вече бе оправила тоалета си. Всичко мина най-благопристойно, но въпреки това приличие святкащите погледи на Херкулес Наивника караха любимата му да свежда очи, а компанията — да трепери.

С голяма мъка го отпратиха при роднините му. Пак трябваше да използват влиянието на красивата Сент Ив, но колкото повече растеше властта ѝ върху него, толкова по-влюбена се чувствуваше тя. Най-после успя да го накара да си тръгне, макар че бе много опечалена от това. Когато той си отиде, абатът, който бе не само по-стар брат на госпожица Сент Ив, но също и неин настойник, реши да откъсне

своята възпитаница от упоритото ухажване на нейния страшен поклонник. Той отиде да се посъветва със съдията, който възнамеряваше да ожени сина си за сестрата на абата и затова го посъветва да изпрати горкото момиче в манастир. Това беше ужасен удар за нея: Дори нелюбено момиче да изпращаха в манастир и то би надало писъци, а една влюбена, и при това така послушна и нежна госпожица! Това значеше да я хвърлят в пълно отчаяние.

Когато се върна при игумена, Наивникът с обичайното си простодушие разказа какво се бе случило. Обсипаха го със същите упреци, които подеждяха донякъде на разума му, но не и на чувствата му. Когато да следния ден той поиска да се върне при своята прекрасна любима, за да разисква с нея върху естествения закон и писания закон, господин съдията с оскърбителна радост му съобщи, че тя вече е в манастир.

— Е, какво — рече той, — ще отида да разисквам в манастира.

— Това е невъзможно — възрази съдията. И му обясни надълго и нашироко какво е манастир, тоест конвент, че тази дума произлиза от латинската дума conventus, което означава „събрание“, но хуронът не можеше да разбере защо да не може да бъде приет в едно събрание. И когато му бе обяснено, че това събрание е един вид тъмница, в която държат момичетата затворени — нещо ужасно и непознато при хуроните и англичаните, той се разяри така, както се е разярил някога и неговият светец-покровител Херкулес, когато Еврит, царят на Ехалия, не по-малко жесток от абата Сент Ив, отказал да му даде красивата си дъщеря Йола, не по-малко прекрасна от сестрата на абата. Той искаше да отиде да подпали манастира, да отвлече любимата си или да изгори заедно с нея в пламъците. Ужасена, госпожица дьо Керкабон се отказа окончателно от всичките си надежди да види племенника си поддякон и с плач казваше, че откакто го кръстиха, бесовете са влезли в него.

ГЛАВА VII

НАИВНИКЪТ ОТБЛЪСВА АНГЛИЧАНИТЕ

Потънал в дълбока и мрачна печал, Наивникът се разхождаше по брега на морето е двуцевка на рамо, с големия си нож на кръста, като от време на време стреляше по някоя птица и често му идеше да застреля и себе си, но той още обичаше живота заради госпожица дьо Сент Ив. Ту проклинаше чичо си, леля си, целия Долен Бретан и кръщението си, ту ги благославяше, защото чрез тях бе срещнал тази, която обичаше. Вземаше решение да отиде да подпали манастира и изведнъж се спираше при мисълта, че може да изгори и любимата си. Тези противоречиви настроения се сблъскваха в сърцето му така яростно, както и вълните на Ламанша, гонени от източния и западния вятър.

Наивникът вървеше с широки крачки, без да знае къде отива, когато чу биене на барабани. Още отдалеч видя много хора, половината от които тичаха към брега, а другата половина бягаха оттам.

Хиляди викове се носеха от всички страни. Любопитството и храбростта го накараха да се спусне веднага към мястото, отгдето идеха тези крясъци, и с няколко скока той се озова там. Началникът на опълчението, който беше вечерял с него в дома на игумена, го позна веднага и изтича насреща му с отворени обятия.

— А, ето Наивника! Той ще се бие с нас!

Опълченците, които умираха от страх, се ободриха и също завикаха:

— Наивникът дойде, Наивникът дойде!

— Господа — каза им той, — какво става? Защо сте така изплашени? Да не би да са затворили любимите ви в манастир?

Стотици гласове смутено закрепяха:

— Не виждате ли, че англичаните слизат на брега?

— Е, какво — отвърна хуронът, — те са почтени хора, никога не са отвличали любимата ми.

Началникът на опълчението му обясни, че англичаните идват да ограбят абатството „Света Богородица от планината“, да изпият виното на чичо му и може би да отвлекат госпожица дьо Сент Ив, че малкият кораб, с който той е пристигнал в Бретан, е бил изпратен само за да разузнае крайбрежието, че англичаните започвали враждебни действия, без да са обявили война на френския крал, и че цялата провинция е незащитена.

— О, щом е така, те нарушават естествения закон. Оставете всичко на мен. Аз съм живял дълго между тях, зная езика им и ще им поговоря, не вярвам да имат такива лоши намерения.

Докато водеха този разговор, английската ескадра се приближаваше. Ето че хуронът изтичва към брега, скача в една малка лодка, стига до адмиралтейския кораб, изкачва се на борда му и запитва англичаните дали е истина, че идват да опустошат страната, без честно да са обявили война. Адмиралът и всички моряци на борда избухват в смях, дават му да пие пунш и го изпращат обратно.

Сега вече обиденият хурон мисли само за едно: да се бие срещу някогашните си приятели и да защитава съотечествениците си и господин абата. Местните благородници се стичат от всички страни и той се присъединява към тях. Имаше няколко оръдия. Хуронът ги напълва, насочва ги и дава няколко изстрела. Англичаните слизат на брега; той се втурва срещу тях, убива собственооръчно трима и ранява дори адмирала, който се бе подиграл с него. Неговата храброст разпалва сърцата на опълченците. Англичаните се качват обратно на корабите и по целия бряг отекват победни викове: „Да живее кралят! Да живее Наивникът!“ Всички го прегръщат, всички бързат да избършат кръвта от няколко леки рани, които той бе получил в боя.

— О — казваше той, — ако госпожица дьо Сент Ив беше тук, щеше да ме превърже.

Съдията, който се бе скрил в избата си през време на битката, дойде заедно с другите да го поздрави. Но той бе много изненадан, когато чу, че Херкулес Наивникът каза на десетина младежи, които го бяха обкръжили и го слушаха, готови да го последват:

— Приятели, това, че спасихме абатството, не е нищо. Трябва да спасим едно момиче.

И тогава тази буйна младеж се разпали от думите му. След него тръгна цяла тълпа и всички тичаха към манастира. Ако съдията не

беше веднага уведомил командира на опълчението, ако не бяха настигнали веселата дружина, с манастира беше свършено. Върнаха Наивника при чичо му и леля му, които го обляха със сълзи на умиление.

— Виждам, че никога няма да станете нито поддякон, нито игумен — каза му чичо му. — Вие ще станете още по-храбър офицер от моя брат, капитана, и вероятно ще останете така беден като него.

Госпожица дьо Керкабон продължаваше да плаче и да го прегръща, казвайки:

— Ще го убият като брат ми, по-добре би било да стане поддякон.

През време на битката Наивникът беше намерил една голяма кесия, пълна с гвинеи — вероятно английският адмирал я беше изпуснал. Той не се съмняваше, че с тези пари може да купи цял Долен Бретан и особено да направи госпожица дьо Сент Ив знатна дама. Всички го подканваха да замине за Версай, за да получи награда за заслугите си. Командирът на опълчението и другите висши офицери го отрупаха с удостоверения. Чичото и лелята одобриха предстоящото пътуване на племенника си. Навярно без особена трудност щеше да бъде представен на краля и това щеше много да го прослави в цялата провинция. Към английската му кесия двамата добри хорица прибавиха значителен подарък от спестените си пари. Наивникът си казваше: „Когато видя краля, ще му поискам ръката на госпожица дьо Сент Ив и той сигурно няма да ми откаже.“ Той замина, изпратен с овации от цялата околия, задушен от прегръдки, окъпан от сълзите на леля си, благославян от чичо си, заклинайки красивата Сент Ив да не го забравя.

ГЛАВА VIII

НАИВНИКЪТ ТРЪГВА ЗА ДВОРЕЦА. ВЕЧЕРЯ С ХУГЕНОТИ В ЕДИН ХАН

Наивника тръгна за Сомюр с пощенската кола, защото по онова време нямаше друго превозно средство. Когато пристигна в Сомюр, той с учудване видя, че градът е почти пуст и много семейства събираха покъщнината си. Казаха му, че преди шест години градът е имал над петнадесет хиляди души и че сега има само шест хиляди. В хана, където отседна, Наивникът не пропусна случай да заговори на вечеря за това, което бе видял. На масата седяха няколко протестанти. Едни от тях се оплакваха горчиво, други трепереха от гняв, а трети казваха с плач:

— *Nos dulcia linquimus arva, nos patriam fugimus.*

Наивникът, който не знаеше латински, поиска да му преведат тези думи, които означават: „Напускаме нашите мили поля, бягаме от родината си.“

— А защо бягате от родината си, господа?

— Защото искат от нас да признаем папата.

— А защо не искате да го признаете? Да не би да имате кръстница, за която искате да се ожените? Защото ми казаха, че именно той давал разрешение за такива случаи.

— О, господине, този папа казва, че е господар на имуществата на царете.

— А какъв е вашият занаят, господа?

— Повечето от нас са търговци и фабриканти на платна, господине.

— Ако вашият папа казва, че е господар на вашите платна и на вашите фабрики, вие постъпвате правилно, като не го признавате, но колкото до царете, това си е тяхна работа. Защо се бъркате вие?

Тогавя един дребен, мургав човек взе думата и много вещо изложи причините за недоволството на компанията. Той така

енергично говори за отмяната на Нантския едикт, тъй патетично оплака съдбата на петдесет хиляди бежански семейства и на петдесет хиляди други семейства, насилствено зърнати към католицизма от драгуните^[1], че и Наивникът на свой ред се разплака.

— Как става така — казваше той, — че един тъй велик крал, чиято слава се носи чак до хуроните, се лишава от толкова сърца, които биха го обичали, и от толкова мишци, които биха му служили?

— Това става, защото са го измамили, както мамят и другите велики царе — отвърна мургавият човек. — Накарали са го да повярва, че щом каже една дума, и всички хора ще мислят като него и че ще ни накара да променим вярата си, както неговият музикант Люли променя в миг декорите на своите опери. Той не само губи вече петстотин-шестстотин хиляди много полезни поданици, но си създава и неприятели, а крал Уилям, който е понастоящем владетел на Англия, е образувал много полкове от същите тези французи, които биха могли да се бият за своя монарх. Една подобна катастрофа е толкова поучудваща, след като знаем, че сегашният папа, комуто Луи XIV жертва част от своя народ, е негов отявлен враг. От девет години между тях съществува остра вражда. Тя стигна дотам, че Франция най-после се надява да отхвърли игото, което я подчинява от толкова векове на този чужденец и главно да престане вече да му дава пари, защото това е главният лост на всички неща в света. Следователно явно е, че са измамили този велик крал както по отношение на интереса му, така и по отношение обхвата на властта му, като са опорочили великодушното му сърце.

Разчувствуван все повече и повече, Наивникът попита кои са тези французи, които мамят един монарх, тъй скъп на хуроните.

— Йезуитите — отговориха му, — особено отец дьо Ла Шез, изповедник на негово величество. Нека се надяваме, че Бог ще ги накаже един ден и че ще бъдат гонени тъй, както ние сме гонени днес. Има ли нещастие, равно на нашето? Господин дьо Лувоа^[2] ни изпраща от всички страни йезуити и драгуни.

— Е, добре, господа — отвърна Наивникът, който не можеше вече да се сдържа. — Аз отивам във Версай, за да получа награда за заслугите си. Ще поговоря с този господин дьо Лувоа. Казвате, че той именно води тази война от кабинета си. Ще видя краля и ще му разкрия истината. Невъзможно е той да не се съгласи с истината,

когато я разбере. Аз скоро ще се върна и ще се ожена за госпожица Сент Ив и отсега ви каня на сватба.

Тогава добрите хорица го взеха за някой високопоставен благородник, който пътува инкогнито с пощенската кола. Неколцина мислеха, че е кралският шут.

На масата седеше и един предрешен йезуит, който беше шпионин на преподобния отец дьо Ла Шез. Изпращаше му доклади за всичко и отец дьо Ла Шез уведомяваше господин дьо Лувоа. Шпионинът написа доклада си. Наивникът и писмото пристигнаха почти едновременно във Версай.

[1] За да нанесе удар на протестантството във Франция, в 1681 г. правителството започнало да изпраща кавалерийски части (драгуни) в някои провинции и да ги разквартирува по домовете на хугенотите. За да се отърват от насилията и грабежите на войниците, стотици хиляди хугеноти възприели католичеството, а над един милион се изселили от Франция. ↑

[2] Маркиз дьо Лувоа — министър на войната при Луи XIV, преследвал протестантите. ↑

ГЛАВА ІХ

НАИВНИКЪТ ПРИСТИГА ВЪВ ВЕРСАЙ И Е ПРИЕТ В ДВОРЕЦА

Наивникът слезе от „нощното гърне“^[1] в задния двор при кухните. Той запита носачите на купета-кресла в колко часа човек може да види краля. Носачите му се изсмяха в лицето, също както бе постъпил и английският адмирал. И той се отнесе към тях по същият начин — нахвърли се върху им с юмруци. Те искаха да му го върнат и сигурно щеше да се пролее кръв, ако през двора не беше минал един гвардеец, млад бретонски благородник, който разпръсна негодниците.

— Господине — каза му пътникът, — вие ми изглеждате почтен човек. Аз съм племенник на господин игумена на „Света Богородица на планината“, убих много англичани и съм дошъл да говоря с краля. За това ви моля да ме заведете в стаята му.

Гвардеецът беше възхитен, че среща един храбрец от своята провинция, който явно не знае дворцовите обичаи, и затова му обясни, че човек не може току-така да се яви пред краля, а трябва да му бъде представен от негова светлост господин дьо Лувоа.

— Е, какво, тогава заведете ме при този господин дьо Лувоа, който сигурно пък ще ме заведе при негово величество.

— Да бъдеш приет от негова светлост маркиз дьо Лувоа, е още по-трудно, отколкото да се явиш пред краля — възрази гвардеецът. — Но аз ще ви заведа при господин Александър, който е главен секретар на войната; все едно, че говорите с министъра.

И така те отидоха при този господин Александър, първи секретар на войната, но не можаха да бъдат приети, той беше зает с една дворцова дама и бе заповядал да не пускат никого.

— Добре — рече гвардеецът, — нищо не губим. Да ядем при първия секретар на господин Александър.

Съвършено смаян, хуронът го последва. Те постояха заедно около половин час в една малка чакалня.

— Какво значи всичко това? — запита Наивника. — Нима в тази страна всички са невидими. Много по-лесно е да се биеш в Долен Бретан с англичаните, отколкото да се срещнеш с някого във Версай по работа.

За да убие времето, той започна да разказва за любовта си на своя земляк. Но звънът на часовника напомни на гвардееца, че идва неговата смяна. Дватама си обещаха да се срещнат на следния ден и Наивникът остана още половин час в чакалнята да мечтае за хубавата госпожица дьо Сент Ив и да мисли колко е трудно да бъдеш приет от царе или главни секретари.

Най-после секретарят се яви.

— Господине — каза му Наивникът, — ако за да прогоня англичаните бях чакал толкова, колкото вие ме накарахте да чакам, досега те спокойно щяха да опустошават цял Долен Бретан.

Тези думи поразиха секретаря и той запита бретонеца:

— Какво желаете?

— Награда — отвърна другият. — Ето моите документи. — И той разгъна пред него свидетелствата си.

Секретарят ги прочете и му каза, че вероятно ще му дадат разрешение да си купи лейтенантска служба.

— Аз да дам пари, загдето съм прогонил англичаните? Да платя за правото да се излагам на смърт заради вас, докато вие тук спокойно си давате аудиенция? Сигурно се шегувате. Аз искам един кавалерийски ескадрон, без да платя нищо. Искам кралят да заповяда да освободят госпожица дьо Сент Ив от манастира и да ми я даде за жена. Искам да говоря на краля в защита на петдесет хиляди семейства, които желая да му върна. С една дума, искам да бъда полезен, нека ме използват и ми дадат възможност да напредна.

— Как се казвате вие, господине, който говорите толкова гръмка?

— О — извика Наивника, — значи, не сте прочел моите удостоверения? Значи, така се гледа тук на тях? Наричам се Херкулес дьо Керкабон, кръстен съм отседнал съм в хана „Синият часовник“ и ще се оплача на краля от вас...

Секретарят заключи, че посетителят не е с всичкия си ум и не обърна повече внимание на думите му.

Същия ден преподобният отец дьо Ла Шез, изповедник на Луи XIV, получи писмото на своя шпионин, който обвиняваше бретонеца

дъо Керкабон, че тайно съчувства на хугенотите и осъжда поведението на йезуитите. От своя страна господин дъо Лувоа беше получил писмо от вечно разпитващия съдия, в което Наивникът се описваше като нехранимайко, който иска да изгори манастирите и да отвлече момичетата.

След като се разходи из градините на Версай, където му доскуча, след като вечеря по хуронски и долнобретонски, Наивникът си легна, унесен в сладки мечти. „Утре ще говоря с краля, той ще ми даде госпожица дъо Сент Ив за жена, ще получи най-малко един ескадрон кавалерия и ще спра преследването на хугенотите.“ Така се зальгваше той с измамни блянове, когато жандармите нахлуха в стаята му. Най-напред грабнаха пушката и дългия му нож. После преброиха парите, които носеше със себе си, и ги записаха, след това го отведоха в замъка, построен по заповед на крал Шарл V, син на Жан II, близо до улица „Сент-Антоан“, при Турнелската врата. Оставям ви сами да си представите в какво недоумение се намираше Наивника, докато го водеха натам. Най-напред мислеше, че сънува. Отначало бе като вцепенен, после изведнъж го обхвана такава ярост, че силите му се удвоиха и той сграбчи за гърлото двама от жандармите, които бяха с него в колата, изхвърли ги през вратичката, изскочи след тях, като повлече след себе си третия, който искаше да го задържи. Но при това усилие той падна и жандармите успяха да го вържат и да го върнат в колата. „Ето какво печели човек — казваше си той, — когато прогони англичаните от Долен Бретан! Какво ще кажеш ти, прекрасна Сент Ив, ако ме видиш в това състояние?“

Най-после пристигнаха в жилището, което му бе отредено. Отнесоха го мълчаливо в стаята, където трябваше да бъде затворен, както се носи мъртвец на гробищата. Тази стая беше вече заета от един стар самотник от Порт Роял на име Гордън, който гаснеше сам от две години.

— Вижте — каза му началникът на жандармите, — водя ви компания.

И веднага дръпна огромните резета на дебелата врата, подсилена с широки жезела. Двамата затворници останаха откъснати от външния свят.

[1] Пощенската кола от Париж за Версай. ↑

ГЛАВА X

НАИВНИКЪТ Е ЗАТВОРЕН В БАСТИЛИЯТА С ЕДИН ЯНСЕНИСТ

Господин Гордън беше бодър и спокоен старец, който знаеше две велики неща: да понася неволи и да утешава нещастните. Той се приближи с открито и състрадателно изражение до новия си другар, прегърна го и му каза:

— Който и да сте вие, който идвате да споделите моята гробница, бъдете сигурен, че аз винаги съм готов да забравя собствената си съдба, за да облекча вашите страдания, докато сме погребани в тази адска бездна. Нека се преклоним пред Провидението, което ни е довело тук, нека страдаме тихо и не губим надежда.

Тези думи подеждяха на душата на Наивника като английските капки, които съживяват умиращия и го карат да отвори учудените си очи. След първите поздравления Гордън, без да настоява да чуе причината за нещастieto на новия си другар, успя чрез благите си думи, чрез интереса, който проявяват двама нещастници един към друг, да му вдъхне желание да излее сърцето си и да се освободи от бремето, което го подтискаше, но Наивникът не можеше да отгатне повода за своето нещастие, струваше му се, че това е последица без причина и добрият Гордън беше така учуден, както и самият той.

— Сигурно Бог ви е предопределил за велики дела — каза янсенистът на хурона, — щом ви е отвел от езерото Онтарио чак в Англия и оттам във Франция, щом по Негова воля сте кръстен в Долен Бретан и ви е пратил тук за спасението на душата ви.

— Ей Богу, струва ми се, че само дяволът е виновен за моята съдба — отвърна Наивника. — Моите американски съотечественици никога не биха се отнесли към мен така варварски, както се отнесоха тук, те нямат и представа за подобно нещо. Наричат ги „диваци“, те са груби, но честни хора, а хората в тази страна са изтънчени мошеници. В същност аз съм много изненадан: излиза, че съм дошъл от един друг

свят, за да бъда затворен в този свят тук с четири резета заедно с един свещеник. Мисля си за невероятния брой хора, които напускат едното полукуълбо и отиват в другото, за да бъдат убити там или за да претърпят корабокрушение и да бъдат изядени от рибите; не виждам какви доброжелателни намерения може да има Господ спрямо всички тези хора.

Донесоха им вечеря и им я подадоха през прозорчето на вратата. Разговорът се въртеше около Провидението, „подпечатаните писма“^[1], изкуството да устоиш на превратностите на съдбата, които дебнат всички хора.

— От две години съм тук — каза старецът — без друга утеха освен самия себе си и книгите, но нито за миг не съм бил в лошо настроение.

— О, господин Гордън — извика Наивника, — значи, не обичате кръстницата си? Ако познавахте като мен госпожица дьо Сент Ив, щяхте да бъдете съвсем отчаян. — При тези думи той не можа да задържи сълзите си и след като си поплака, се почувства по-малко подтиснат. — Но защо сълзите ме облекчават? — запита той. — Струва ми се, че би трябвало да имат обратното действие.

— Всичко е физика у нас, синко — каза добрият старец. — Всяка секреция облекчава тялото и всичко, което го облекчава, облекчава и душата; ние сме машините на Провидението.

Наивникът, който, както вече няколко пъти казахме, бе надарен по природа с остър ум, потъна в дълбоки разсъждения върху тази мисъл, чието семе сякаш бе носил в себе си. След това запита своя другар защо неговата машина от две години е зад четири резета.

— По Божие благоволение — отвърна Гордън. — Минавам за янсенист. Познавах Арно^[2] и Никол^[3]. Йезуитите ни преследваха. Ние вярваме, че папата е само един владика като всички други владци и затова отец дьо Ла Шез получи от краля, който се изповядва пред него, заповед да ми отнеме, без каквато и да било съдебна формалност, най-ценното благо за хората — свободата.

— Виж какво странно нещо! — каза Наивникът. — Всички нещастници, които съм срещал, са нещастни само заради папата. Колкото до вашето Божие благоволение, признавам, че не разбирам нищо от него. Но считам за голяма Божия милост, че в нещастieto ми

праща човек като вас, който влива в сърцето ми утеха, каквато смятах, че никой не може да ми даде.

С всеки изминал ден разговорът ставаше по-интересен и по-поучителен. Душите на двамата затворници се привързваха една към друга. Старецът знаеше много, а младежът искаше да научи много. След един месец той вече изучаваше геометрия и поглъщаше всичко, което Гордън му преподаваше. Янсенистът го накара да прочете физиката на Рос, която беше още на мода, и хуронът има достатъчно здрав разум, за да разбере, че тя е пълна с неясни неща.

После той прочете първия том на „Търсене на истината“^[4]. Тази нова светлина го просвети.

— Как — каза той, — нашето въображение и нашите сетива ни мамят до такава степен? Как, предметите не създават нашите представи и ние не можем да си ги изработим сами?

Когато прочете втория том, хуронът не беше вече толкова доволен, той заключи, че е по-лесно да се руши, отколкото да се гради.

Учуден, че един млад невежа може да направи това разсъждение, до каквото могат да достигнат само образовани умове, неговият другар по съдба си състави много високо мнение за умствените способности на хурона и се привърза още повече към него.

— Вашият Малбранш — каза му един ден Наивникът, — изглежда, е написал половината от книгата си с разума си, а другата половина — с въображението и предразсъдъците си.

Няколко дни по-късно Гордън го запита:

— Какво мислите за душата, за начина, по който получаваме нашите понятия, какво мислите за нашата воля, за Божието благоволение, за свободната воля?

— Нищо — отвърна му Наивникът. — Ако мисля нещо, то е, че ние сме под властта на Вечното същество, както звездите и стихииите, че то върши всичко в нас, че ние сме колелца в огромната машина, чиято душа е то, че то действа чрез общи закони, а не чрез отделни схващания. Само това ми се вижда понятно, всичко останало е за мен мрачна бездна.

— Но тогава, синко, ще излезе, че Бог е създал греха.

— Но, отче, и според вашето Божие благоволение излиза, че Бог е създал греха, защото сигурно всички онези, на които е отказано това

благоволение, ще съгрешават; а който ни предава на злото, не е ли той творецът на злото?

Тази наивност много смущаваше добрия човечец. Той чувстваше, че прави напразни усилия да се измъкне от това тресавище и изсипваше такъв поток от думи в духа на томисткото схващане за физическото предопределение на човешкото поведение, които всъщност нямаха никакъв смисъл, че накрая на Наивникът му дожаля за стария човек. Този въпрос беше очевидно свързан с произхода на доброто и злото и затова бедният Гордън трябваше да направи преглед на цялата кутия на Пандора^[5], да разкаже за яйцето на Орозмад^[6], пронизано от Ариман, за враждата между Тифон^[7] и Озирис и най-после за първородния грях. Двамата препускаха в тази тъмна нощ, без да могат да се срещнат. Но тези романтични разходки на душата отвличаха вниманието им и те не мислеха за нещастieto си; по някаква странна магия безбройните нещастия по света ги караха да чувстват по-слабо собствената си мъка и те не смееха да се оплакват, след като знаеха, че всички хора страдат.

Но в покоя на нощта образът на красивата Сент Ив заличаваше в ума на младежа всички идеи за метафизика и нравственост. Той се събуждаше с мокри очи и старият янсенист забравяше своето учение за Божието благоволение и абата на Сен Сиран^[8] и Янсен^[9], за да утеши един младеж, който според него вършеше смъртен грях.

След като четяха и разсъждаваха, те започваха отново да говорят за приключенията си, и след като говореха така без полза, започваха да четат ту заедно, ту поотделно. Умът на младежа укрепваше все повече и повече. Ако не го разсейваше мисълта за госпожица дьо Сент Ив, той щеше да отиде много далеч в математиката.

Младежът се зае да чете история и тя го натъжи. Светът му се стори прекалено зъл и прекалено нещастен. И действително историята е само картина на престъпления и нещастия. Безбройните мирни, невинни човешки същества не се явяват в тази огромна сцена, където единствените действащи лица са честолюбиви и извратени личности. Изглежда, че подобно на театралната трагедия, която не буди интерес, ако не е оживена от бурни страсти, историята описва само злодеянията и големите бедствия. И Клио, като Мелпомена, трябва да държи кама.

Макар че историята на Франция е изпълнена с ужаси, както историята на всички други страни, тя все пак му се стори така

отвратителна в началото си, тъй суха в средата и тъй дребнава в края, дори по времето на Анри IV, винаги тъй бедна на велики паметни дела, тъй чужда на прекрасните открития, които са прославили други народи, че той трябваше да се бори със скуката, за да прочете докрай всички тези подробности на мрачни бедствия, събрани в едно ъгълче на света.

И Гордън мислеше като него. И двамата се усмихваха съжалително, когато се говореше за независимите владетели на Фезензак, Фезанзаге и Астарак^[10]. Да се изучава тяхната история, би имало смисъл само за техните наследници, ако са оставили наследници. Когато четеше за славните векове на Римската република, той престана да се интересува за известно време от историята на другите народи. Величието на Рим, победител на света и законодател на народите, изпълваше цялата му душа. Той се възхищаваше от този народ, който седемстотин години е бил воден от възторга пред свободата и славата.

Така минаваха дните, седмиците, месеците. Ако не беше влюбен, Наивникът би се смятал за щастлив в този дом на отчаянието.

Поради добрия си нрав той с умиление си спомняше за игумена на „Света Богородица от планината“ и за чувствителната госпожица дьо Керкабон. „Какво ще си помислят — повтаряше той често, — като не чуят нищо за мен? Ще ме сметнат за неблагодарник.“ Тази мисъл го измъчваше и му беше повече жал за тези, които го обичаха, отколкото за самия него.

[1] Подпечатано писмо — плик, запечатан с кралски печат, който обикновено съдържал произволна заповед за изселване или изпращане в затвора. ↑

[2] Антоан Арно (1612–1694) — френски философ и граматик, защитник на янсенистите срещу йезуитите. ↑

[3] Пиер Никол (1625–1695) — френски моралист, янсенист. ↑

[4] Философско съчинение на Малбранш. ↑

[5] Според гръцката митология Зевс подарил на първата жена на земята, Пандора, кутия, в която били затворени всички злини. Епиметей, нейният съпруг, отворил кутията и злините се пръснали по света. (Всъщност историята е изключително неправилна. Пандора не е първата жена на земята, а е създадена от олимпийските богове, за да

изкуши хората и да им донесе нещастие. Именно Пандора отваря кутията. — бел.ВНorse) ↑

[6] В староперсийската религия Ариман е бог на злото, а Орозмад (Ормузд) или Ахурамазда — бог на доброто. ↑

[7] Според египетската религия Сет-Тифон е бог на злото, мрака и безплодието, а Озирис — бог на доброто. ↑

[8] Дю Вержие дьо Оран, абат на Сен Сиран (1581–1642) — френски богослов, затворен в Бастилията по заповед на Ришельо. ↑

[9] Корнелиус Янсен (1585–1638) холандски богослов. В съчиненията си застъпва становища, противни на официалната доктрина на католическата църква. Неговите последователи, наричани „янсенисти“, са били преследвани от френските правителства през XVII и XVIII в. ↑

[10] Фезанзак и пр. — имена на селца във Франция, които през ранното Средновековие са били самостоятелни държавици. ↑

ГЛАВА XI

КАК НАИВНИКЪТ РАЗВИВА УМА СИ

Четивото облагородява душата, а един просветен приятел е утеха за нея. Нашият затворник се радваше на тези две блага, за които по-рано дори не знаеше, че съществуват.

— Изкушен съм — каза той — да повярвам в метаморфозите, защото от животно бях превърнат в човек.

С част от парите си, които му бе позволено да използва, той си направи библиотека от добре подбрани книги. Неговият приятел го насърчаваше да записва мислите си. И ето какво написа той върху древната история:

„Представям си, че народите са били дълго време като мен, че са се образовали много късно, че в течение на векове са били заети само с настоящето, твърде малко с миналото и никога с бъдещето. Изминал съм петстотиншестстотин левги в Канада и никъде не съм срещнал нито един-единствен паметник; там никой не знае нищо за това, което е вършил неговият праядо. Не е ли това естественото състояние на човека? Човешкият род на стария континент ми се струва по-висш от вида, който живее в другото полукълбо. Този род е обогатил живота си в течение на векове чрез изкуства и знания. Дали това не се дължи на обстоятелството, че тук хората имат брада, а Бог не е дал брада на американците? Не вярвам да е така, защото виждам, че китайците почти нямат брада, а те се занимават с изкуство от преди повече от пет хиляди години. Наистина, щом съхраняват летописи от преди повече от четири хиляди години, сигурно техният народ е бил обединен и цветущ още от преди повече от петдесет века.

Едно нещо особено ме поразява в древната история на Китай — в нея всичко е правдоподобно и естествено, възхищавам се от нея, защото тя не съдържа никакви чудеса.

А защо всички други народи търсят своя произход и легенди? Старите френски летописци, които не са особено стари, изкарват французите потомци на някой си Франкус, син на Хектор; римляните твърдели, че произлизат от един фригиец, макар че в техния език няма нито една дума, която да показва и най-далечна връзка с фригийския език; боговете били живели десет хиляди години в Египет, а дяволите — в Скития и от тях произлезли хуните. Преди Тукидит историята прилича на романа на Амадио Галски и при това далеч не е толкова забавна. Навсякъде се явяват видения, навсякъде има оракули, чудеса, вълшебства, преobraжения, разтълкувани сънища и от всичко това зависи съдбата и на най-големите империи, и на най-малките държави. Тук животни говорят, там обожават животни, тук богове се превръщат в хора, там хора стават богове. О, ако ни са нужни басни, нека поне те бъдат символ на истината! Обичам басните на философите, смея се на басните на децата и мразя басните на лъжците.“

Един ден той попадна на една история на император Юстиниан. В нея прочете как няколко апедевти^[1] в Константинопол издали на много лош гръцки език едикт срещу най-великия пълководец на века, защото този герой, увлечен в някакъв разговор, произнесъл следните думи; „Истината блести със собствена светлина и умовете не могат да бъдат озарени от пламъците на кладите.“ Апедевтите твърдели, че тази мисъл е еретична, че мирише на ерес и че обратната аксиома е православна, всеобща и гръцка: „Умовете се просвещават само с пламъците на кладите и светлината не може да блести със собствена светлина.“ Тези линостоли^[2] осъдили по този начин много речи на пълководеца и издали своя едикт.

— Как — извива Наивника, — тези хора са издавали едикти!

— Това не са едикти — възрази Гордън, — това са противоедикти, с които всички в Цариград, начело с императора, се подигравали. Той бил мъдър владетел, който знаел така да ограничи дългополите невежи, че да могат да правят само добро. Той знаел, че тези господа, както и много други пастофори^[3] са изчерпвали търпението на предшестващите го императори със своите противоедикти, и то в много по-важни области.

— Той е постъпил много добре — каза Наивника. — Пастофорите трябва да бъдат поддържани и сдържани.

Той си записа и много други разсъждения, които ужасиха стария Гордън. „Как — каза си той наум, — пропилял съм петдесет години в учение и се страхувам, че няма да мога да достигна до естествения здрав разум на това почти диво дете! Треперя при мисълта, че с толкова мъки и усилия само съм укрепвал предразсъдъците, а той слуша само простата природа.“

Старият човек имаше някои от онези критични книжки, периодични списания, в които някои хора, неспособни да създадат нещо, чернят произведенията на другите, в които хора като Визе оскъряват Расин и нищожества като Феди ругаят Фенелон. Наивникът прелисти някои от тях.

— Аз бих ги сравнил — казваше той — с онези мушички, които снасят яйцата си в ануса на най-хубавите коне, но това не пречи на тези коне да тичат.

Двамата философи едва благоволиха да хвърлят поглед върху тези изпражнения на литературата.

След това те започнаха заедно да четат „Основи на астрономията“. Наивникът помоли да донесат уреди, с които се демонстрира движението на небесните тела. Това зрелище го възхити.

— Колко е тежко — казваше той — да започнеш да изучаваш небето, когато са ти отнели правото да го съзерцаваш! Юпитер и Сатурн се въртят из тези огромни пространства, милиони слънца осветяват милиарди светове, и в този ъгъл на Земята, където ме е захвърлила съдбата, има хора, които ме лишават, мен, виждащо и мислещо същество, от всички светове, що моят поглед би могъл да стигне, и от света, в който Бог е наредил да се родя! Лишен съм от светлината, която е създадена за цялата Вселена. Не ми я отнемаха в

северните земи, където прекарах детството и младостта си. Без вас, скъпи Гордън, аз щях да бъда тук като в небитието.

[1] Апедевти (гр.) — невежи, необразовани хора. ↑

[2] Ленени раса. ↑

[3] Пастофори (гр.) — невежи, необразовани хора. ↑

ГЛАВА XII

КАКВО МИСЛИ НАИВНИКЪТ ЗА ТЕАТРАЛНИТЕ ПИЕСИ

Младият Наивник приличаше на онези яки дървета, които, поникнали в неплодородна почва, за кратко време впиват дълбоко корени и разстилат клони, щом бъдат присадени в добра земя; и най-странното беше, че тъкмо затворът се оказа такава плодородна почва за него.

Между книгите, с които двамата затворници запълваха времето си, имаше стихове, преводи на гръцки трагедии, няколко френски театрални пиеси. Стиховете, в които се говореше за любов, вливаха в душата на Наивника едновременно и наслада, и мъка. Те му говореха за скъпата му Сент Ив. Баснята за двата гълъба му разкъса сърцето, защото той не можеше да се върне в гълъбарника си.

Молиер го възхити. Той го запознаваше с нравите на Париж и на целия човешки род.

— Коя от неговите комедии предпочитате? — запита Гордън.

— „Тартюф“, без никакво колебание.

— И аз мисля като вас — съгласи се Гордън, — един Тартюф ме хвърли в тази дупка и може би също някои тартюфи са причина за вашето нещастие.

— А как намирате гръцките трагедии?

— Добри за гърците — отвърна Наивникът.

Но когато той прочете новата „Ифигения“, „Федра“, „Андромаха“, „Аталия“^[1], той изпадна във възторг; въздишаше, проливаше сълзи и ги научи наизуст, без да е имал намерение да ги изучава.

— Прочетете „Родогуна“^[2] — каза му Гордън. — Казват, че това е най-великото драматично произведение, другите пиеси, които ви доставиха такова удоволствие, са дребно нещо в сравнение с нея.

Още при първата страница младежът му каза:

— Това не е от същия автор.

— По какво забелязахте?

— Не знам още, но тези стихове не допадат нито на ухото, нито на сърцето ми.

— О, стиховете нямат значение — възрази Гордън.

Наивникът отговори:

— Защо тогава трябва да се пише в стихове?

След като прочете твърде внимателно пиесата, воден единствено от желание да изпита удоволствие, той загледа приятеля си с учудени и сухи очи и не знаеше какво да каже. Най-после, когато Гордън настоя да чуе впечатленията му, той отговори следното:

— Почти не разбрах началото, към средата бях възмутен, последната сцена ме трогна дълбоко, макар че ми изглежда неправдоподобна: у мен не се събуди интерес към никое от действащите лица и не запомних и двадесет стиха, при все че запомням всичко, което ми харесва.

— И все пак тази пиеса минава за най-добрата, която е писана на френски.

— Ако това е така — възрази младежът, — тя е може би като онези хора, които не заслужават мястото си. В края на краищата това е въпрос на вкус. Моят вкус не е още оформен или може би се мамя, но вие знаете, че съм свикнал да казвам това, което мисля, или, по-точно казано, това, което чувствам. Предполагам, че в преценката на хората често има и самоизмама, и мода, и прищявка. Аз говорих така, както ми диктува собствената ми природа; възможно е в мен природата да е доста несъвършена, но възможно е също така и повечето хора рядко да се вслушват в гласа на природата си.

След това той започна да рецитира стихове от „Ифигения“, която знаеше наизуст; и макар да не декламираше добре, той вложи толкова естественост и умиление в думите си, че старият янсенист се разплака. След това прочете „Сина“, възхити се от пиесата, но не се просълзи.

[1] Пиеси от Расин. ↑

[2] Пиеса от Корней. ↑

ГЛАВА XIII

КРАСИВАТА СЕНТ ИВ ВЪВ ВЕРСАЙ

Докато нашият страдалец повече се просвещаваше, отколкото се утешаваше, докато неговите дарби, тъй дълго задушавани, се развиваха с такава бързина и мощ, докато, усъвършенствайки непрекъснато природните си заложби, той си отмъщаваше за ударите на съдбата, какво ставаше през това време с господин абата, с добрата му сестра и с красивата госпожица дьо Сент Ив? През първия месец се безпокояха, на третия месец бяха смазани от скръб; лъжливи предположения, неоснователни страхове ги тормозеха непрекъснато; след шест месеца вече го считаха за мъртъв. Най-после господин и госпожица дьо Керкабон научиха от едно старо писмо, което един гвардеец беше писал в Бретан, че един младеж, подобен на Наивника, пристигнал една вечер във Версай, но бил отвлечен същата нощ и оттогава вече никой нищо не бил чул за него.

— Уви — каза госпожица дьо Керкабон, — нашият племенник сигурно е извършил някоя глупост и е попаднал в тежка беда. Млад е, долнобретонец е и не може да знае как човек трябва да се държи в двореца. Мили братко, никога не съм виждала нито Версай, нито Париж. Ето един добър случай да направим едно пътуване. Може би ще намерим нашия беден племенник, сина на брат ни; наш дълг е да му помогнем. Кой знае дали най-после няма да успеем да го направим поддякон, когато прекипи младежката му буйност? Той беше много надарен за наука. Спомняте ли си как разсъждаваше върху Стария и Новия завет? Ние носим отговорност за душата му, ние го накарахме да се покръсти. Скъпата му любима Сент Ив прекарва дните си в плач. Наистина трябва да отидем в Париж. Ако се е скрил в някой от онези гадни бордеи, за които толкова са ми разказвали, ще го измъкнем оттам.

Игуменът бе трогнат от думите на сестра си. Той отиде в Сен Мало да говори с владиката, който беше кръстил хурона, и поиска от него съвет и покровителство. Висшият духовник одобри предстоящото

пътуване. Той даде на игумена препоръчителни писма до отец дьо Ла Шез, изповедник на краля, който имаше най-висшия сан в кралството, до парижкия владика Арле и до владиката на Мо Босюе.

Най-последно братът и сестрата тръгнаха на път. Но когато пристигнаха в Париж, те се почувстваха объркани, сякаш бяха попаднали в огромен лабиринт без изход и нямаха нишка, по която да се върнат назад.

Състоянието им бе скромно, а всеки ден трябваше да наемат кола, за да търсят племенника си, когото не можеха да открият никъде.

Игуменът се представи пред преподобния отец дьо Ла Шез, но той се беше затворил с госпожица дьо Трон и не можеше да приема никакви игумени. След това отидоха да потропат на вратата на владиката; висшият духовник се бе затворил с красивата мадам дьо Ледигиер, за да разисква с нея по черковни въпроси. След това игуменът отиде във вилата на владиката на Мо — той пък изследваше заедно с госпожица дьо Молеон мистичната любов на мадам Гийон. Въпреки това той успя най-последно да говори с двамата висши духовници и двамата му заявиха, че не могат да се занимават с неговия племенник, тъй като той не е поддякон.

Най-последно той посети йезуита, който го прие с отворени обятия, увери го, че винаги е хранил особено уважение към него, макар че никога не го е виждал. Кълнеше се, че Орденът винаги е бил привързан към долнобретонците.

— Но — каза той — да не би вашият племенник да има нещастieto да бъде хугенот?

— Разбира се, че не, преподобни отче.

— Да не би да е янсенист?

— Мога да уверя, ваше преподобие, че той съвсем отскоро стана християнин, преди единадесет месеца го кръстихме.

— Виж, това е много добре, много добре, ще се погрижим за него. Големи ли са вашите църковни доходи?

— О, дребна работа, а и моят племенник ми струва много.

— Има ли янсенисти във вашия край? Пазете се много, драги господин игумене, те са по-опасни от хугенотите и от безбожниците.

— Нямаме такива хора, преподобни отче. В „Света Богородица от планината“ ние дори не знаем какво нещо е янсенизмът.

— Толкова по-добре. Хайде, идете си спокойно, няма нещо, което да не направя за вас.

Той го отпрати най-сърдечно и никога вече не помислила молбата му.

Времето течеше, игуменът и добрата му сестра започнаха да се отчайват.

Междувременно проклетият съдия настояваше да ожени своя тъпак за красивата Сент Ив, която бяха извадили от манастира нарочно за тази цел. Тя продължаваше да обича скъпия си кръщелник така силно, както мразеше жениха, когото ѝ предлагаша. Оскърблението, което ѝ бяха нанесли, като я бяха затворили в манастир, усилваше страстта ѝ. Заповедта да се омъжи за сина на съдията само наливаше масло в огъня. Мъка, нежност и отвращение вълнуваха душата ѝ. Както е известно, любовта на едно младо момиче е много по-изобретателна, отколкото роднинските чувства на един стар игумен и на една леля, вече минала четиридесет и пет години. Освен това в манастира тя бе научила доста неща от романите, които четеше скришом.

Красивата Сент Ив си спомняше за писмото, което някакъв гвардеец беше пратил в Долен Бретан и за което говореше цялата провинция. Тя реши да отиде сама да събере сведения във Версай и ако любимият ѝ е в затвора, както казваха, да се хвърли в краката на всички министри, да издейства правосъдие и да иска справедливост за него. Някакъв странен глас ѝ шепнеше тайно, че в двореца не отказват нищо на хубавите момичета. Но тя не знаеше на каква цена се получава това благоволение.

Взела веднъж решение, тя намери утеха в това, успокои се и вече не отблъскваше своя глупав жених. Тя посреща любезно омразния си бъдещ свекър, умилква се на брат си и изпълва с радост цялата къща. След това в деня, определен за брачната церемония, тръгва скришом в четири часа сутринта, като взема със себе си дребните сватбени подаръци и всичко, което може да носи със себе си. Така добре бе подготвила всичко, че когато към пладне влязоха в стаята ѝ, тя беше вече на десет левги от градчето. Всички бяха страшно изненадани и ужасени. Разпитващият съдия зададе него ден повече въпроси, отколкото задаваше за цяла седмица. Бъдещият съпруг оглупя още повече. Разгневеният абат дьо Сент Ив реши да преследва сестра си.

Съдията и синът му поискаха да тръгнат с него. И така съдбата отведе в Париж почти цялата околия.

Красивата Сент Ив не се и съмняваше, че ще тръгнат да я гонят. Тя беше на кон, умело разпитваше коларите на пощенските коли дали не са видели един дебел абат, един огромен съдия и един млад тъпак да препускат по пътя за Париж. Когато на третия ден научи, че са вече наблизко, тя пое по един околен път и съумя да пристигне благополучно във Версай, докато преследвачите ѝ напразно я търсеха в Париж.

Но как да постъпи във Версай? Млада, хубава, никому неизвестна, изложена на всякакви опасности, без близък, който да я посъветва или подкрепи, как да се осмели да потърси кралския гвардеец? Тя реши да се обърне към един дребен йезуит; имаше разни йезуити за хора с различно обществено положение. „Както Господ е определил различна храна за различните видове животни — казваха те, — така е дал и на краля изповедник, когото всички службогонци наричат глаза на галиканската черква. След това идват изповедниците на принцесите. Министрите обаче нямат изповедници — те не са толкова глупави. Има йезуити за простолюдието, има и за слугините, чрез които те научават тайните на господарките им, а това не е маловажна работа.“ Красивата Сент Ив се обърна към един от последните, който се наричаше отец Тут-а-Тус. Тя се изповяда при него, разказа му приключенията си, обясни му положението си и опасностите, които я заплашваха и настоятелно го помоли да я настани в дома на някоя добра и набожна жена, която да я пази от изкушения.

Отец Тут-а-Тус я представи на съпругата на един виночерпец в двореца, която беше една от най-доверените му измежду жените, които се изповядваха при него. Щом отиде в дома ѝ, госпожица дьо Сент Ив се постара да спечели доверието и приятелството на тази жена, осведоми се за бретонеца-гвардеец и помоли да му кажат да дойде при нея. Щом научи от гвардееца че любимият ѝ е бил отвлечен, след като е говорил с един първи секретар, тя изтича направо при този секретар. При вида на тази хубава жена той се смекчи, защото трябва да се съгласим, че Господ е създал жените единствено за да укротяват мъжете. Разнеженият писарушка ѝ призна всичко.

— Вашият любим е затворен в Бастилията от близо една година и ако вие не му помогнете, може би ще остане там до края на живота си.

Нежната Сент Ив припадна. Когато тя дойде на себе си, писарушката ѝ каза:

— Аз нямам достатъчно влияние, за да правя добро, всичко, което моята власт ми позволява, е да върша понякога зло. Повярвайте ми, идете при господин дьо Сен Пуанж, който върши и добро, и зло. Той е братовчед и любимец на негово превъзходителство господин дьо Лувоа. Този министър има две души: едната е господин дьо Сен Пуанж, другата е госпожа Дюфреноа. Но сега тя не е във Версай; остава ви само да смекчите покровителя, който ви посочвам.

В душата на красивата Сент Ив слаба радост се бореше със страшна мъка и искрица надежда с ужасни опасения. Преследвана от брат си, обожаваша любимия си, ту бършейки очи, ту отново проливайки сълзи, разтреперана и отпаднала, после наново събрала смелост, тя бързо изтича при господин дьо Сен Пуанж.

ГЛАВА XIV

НАИВНИКЪТ РАЗВИВА УМА СИ

Наивникът бързо напредваше в науката и особено в науката за човека. Бързото развитие на неговия ум се дължеше почти толкова на неговото дивашко възпитание, колкото и на закалката на духа му. Понеже не беше учил нищо през детските си години, той не бе възприел никакви предразсъдъци. Неговият разум не беше извратен от заблуди и затова разсъждаваше правилно. Хуронът виждаше нещата такива, каквито са, докато идеите, които ни вгълпяват през детството, ни карат да ги виждаме през целия си живот такива, каквито не са.

— Тези, които ви преследват — казваше той на своя приятел Гордън, — са отвратителни хора. Жал ми е, че сте преследван, но също така ми е жал, че сте янсенист. Всяка секта ми изглежда като някакъв съюз на заблудени хора. Кажете ми, има ли секти в геометрията?

— Не, скъпо дете — отвърна му с въздишка добрият Гордън, — всички хора са съгласни върху истината, когато тя е доказана, но мненията се разделят, когато се касае за тъмни истини.

— По-право кажете, когато се касае за тъмни заблуди. Ако имаше поне една-единствена истина, скрита в грамадата от доводи, които се предъкват от векове, тя несъмнено щеше да бъде открита досега и целият свят щеше да бъде съгласен поне по тази точка. Ако тази истина беше необходима, както е необходимо Слънцето на Земята, тя щеше да блести като него. Нелепост, оскърбление за човешкия род, кощунство с Върховното безкрайно същество е да се каже: „Има една основна истина за човека и Бог я е скрил от него.“

Всичко, което казваше този млад невежа, просветен от природата, правеше дълбоко впечатление на стария нещастен учен.

— Нима ще се окаже истина — извика той, — че съм съсипал живота си заради химери. Много по-уверен съм в съществуването на моето нещастие, отколкото в Божието благоволение. Прекарах дните си да разсъждавам върху свободата на Бога и на човешкия род, но

загубих собствената си свобода. Нито свети Августин, нито свети Проспер ще ме измъкнат от Осината, в която се намирам.

Воден от своята природа, Наивникът най-поело му каза:

— Искате ли да ви говоря откровенно и смело? Тези, които си навличат преследвания заради празни, схоластични спорове, ми изглеждат лишени от мъдрост. А онези, които ги преследват, са за мен чудовища.

Двамата затворници бяха напълно съгласни, хора хвърлени несправедливо в тъмница.

— Аз съм сто пъти по за оплакване от вас — казваше Наивникът. — Роден съм свободен като птица. Живеех заради две неща: за свободата си и за любовта си; сега съм лишен и от двете. Ето че и двама сме оковани, без да знаем по каква причина и без да можем да научим тази причина. Двадесет години живях като хурон. Казват, че хуроните са варвари, защити отмъщават на враговете си. Но те никога не подтискат приятелите си. Едва бях стъпил на френска земя и трябваше да проливам кръвта си за Франция; може би спасих цяла провинция и за награда бях погребан в тая гробница за живи хора, където щях да умра от ярост.

— Няма ли закони в тази страна? Осъждат хора, без да ги изслушат! Не е така в Англия. А точно срещу англичаните трябваше да се бия!

Личеше философският мироглед, който се зараждаше и той не успяваше да укроти буйната му природа, търсеше най-свещените си права, и отприщваше силния му гняв.

Неговият другар не му противоречеше. Раздялата, незадоволената любов, а философията не му противоречеше. За скъпата си Сент Ив той говореше така, както и за етика и метафизика. Колкото по-кипяха чувствата му, толкова повече я обикваше Наивникът прочете няколко нови романа; малко от тях описваха душевното му състояние, той чувстваше също, че в сърцето му има много повече от това, което описват в книгите.

— О, почти всички тези автори притежават един вид остроумие и умение — казваше той.

Добрият янсенистки свещеник неусетно стана учител на нежната му любов. По-рано той познаваше любовта само като грях, в който човек се упреква при изповед. Сега той разбра, че тя е благородно и

нежно чувство, което може както да възвиси, така и да смекчи душата и дори понякога да породи дочели. Най-последно стана и последното чудо: един хурон промени вярата на един янсенист.

ГЛАВА XV

КРАСИВАТА СЕНТ ИВ УСТОЯВА НА СЪМНИТЕЛНИ ПРЕДЛОЖЕНИЯ

И така, красивата Сент Ив, още по-чувствителна, отиде в дома на господин дьо Сен Пуанж, придружена от новата си приятелка, при която бвшв отседнала. И двете бяха така пребрадени, че лицата им бяха почти съвсем скрити. Първият човек, когото видяха на портата, беше брат й, абатът дьо Сент Ив, който излизаше от къщата. Тя се уплаши, но набожната й приятелка я успокои.

— Именно защото той е говорил срещу вас, затова трябва и вие да говорите, бъдете уверена, че в тази страна обвинителите винаги излизат прави, ако човек не побърза да ги изобличи. Много ще бъда изненадана впрочем, ако вашето присъствие не окаже по-голямо въздействие, отколкото думите на брат ви.

Стига само малко да се насърчи едно страстно влюбено момиче и то добива учудваща смелост. Госпожица дьо Сент Ив влезе да чака своя ред заедно с останалите посетители. Всички приближени на помощник-министъра забравиха за миг идола „власт“ и загледаха идола „красота“. Сен Пуанж заповяда да я въведат в един малък кабинет. Тя му говори разчувствано и изискано. Сен Пуанж беше трогнат. Тя трепереше, той я успокои.

— Елате пак довечера — каза й той, — вашата работа трябва да се обмисли и обсъди надълго. Тук има твърде много хора и аудиенциите минават прекалено бързо, трябва да поговорим основно за всичко, което ви засяга.

След като изказа възхищението си от красотата и чувствата й, той й заръча да дойде при него в седем часа вечерта.

Тя се отзова на поканата. Набожната й приятелка пак я придружи, но остана в салона да чете „Християнски педагог“, докато Сен Пуанж и красивата Сент Ив разговаряха в кабинета.

— Ще повярвате ли, госпожице — каза ѝ той най-напред, — че вашият брат дойде да ми иска „подпечатано писмо“ срещу вас? Но всъщност аз по-скоро бих издал такова писмо, за да го отпратя обратно в Долен Бретан.

— Уви, господине, значи, вашите служби толкова щедро раздават „подпечатани писма“, щом хората идват от най-затънтените краища на кралството да искат такива писма, сякаш молят за пенсия. Съвсем нямам намерение да ви искам такова писмо срещу брат си. Имам много основания да се оплаквам от него, но уважавам свободата на хората. Аз моля за свободата на един човек, за когото искам да се омъжа, един човек, комуто кралят дължи спасението на една провинция, който може да му служи и да бъде полезен и който при това е син на офицер, убит на кралска служба. В какво го обвиняват? Как е възможно да се отнесат тъй жестоко към него, без да го изслушат?

Тогава помощник-министърът ѝ показа писмата на йезуита-шпионин и на коварния съдия.

— Какво! Нима има подобни изроди на земята! Те искат да ме принудят да се омъжа за смешния син на един смешен и зъл човек. И въз основа на такива доноси се решава съдбата на гражданите!

Тя падна на колене и с плач го молеше да освободи честния човек, който я обожаваше. В тази поза нейните прелести изпъкваха още повече. Тя беше толкова красива, че Сен Пуанж, загубил всякакъв срам, ѝ намекна, че молбата ѝ ще бъде удовлетворена, стига само да му даде пръв да вкуси от сладкия плод, който пази за любимия си. Изплашена и объркана, госпожица дьо Сент Ив дълго се преструваше, че не разбира намеците му. Първата предпазливо подхвърлена дума водеше след себе си друга, по-силна, а след нея трета, още по-изразителна. Той ѝ предложи не само да отмени „подпечатаното писмо“, но и да обсипе хурона с награди, пари, почести, служби; колкото повече предлагаше, толкова повече се усилваше желанието му да я спечели.

Отпусната безсилна върху дивана, госпожица дьо Сент Ив плачеше, задушаваше се от ридания и едва вярваше на очите и ушите си. На свой ред Сен Пуанж падна на колене пред нея. Той беше доста привлекателен мъж и едно не така заслепено женско сърце би могло да не го отблъсне, но красивата Сент Ив обожаваше любимия си и

смяташе, че ще бъде ужасно престъпление да му изневери, за да му помогне. Молбите на Сен Пуанж ставаха все по-настойчиви и обещанията му растяха. Накрая главата му се замая съвсем и той направо ѝ заяви, че това е единственият начин да избави от тъмницата човека, към когото храни тъй бурни и нежни чувства. Този странен разговор продължаваше безкрайно. Набожната жена, която четеше „Християнски педагог“ в предния салон, си казваше: „Боже господи, какво могат да правят вътре от два часа насам? Никога негова светлост дьо Сен Пуанж не е давал тъй дълга аудиенция, сигурно направо е отхвърлил молбата на бедното момиче, щом то продължава да го моли.“

Най-после другарката ѝ излезе от кабинета съвсем зашеметена и онемяла. Беше потънала в размисъл за характера на големците и полуголемците, които така леко жертват свободата на гражданите и честта на жените. През целия път тя не отвори уста. Когато стигнаха в дома на приятелката ѝ, тя избухна и разказа всичко. Набожната жена само се кръстеше.

— Скъпа приятелко, трябва още утре да се посъветвате с отец Тут-а-тус, нашия изповедник. Той има голямо влияние пред господин Сен Пуанж — изповядва няколко слугини в дома му. Той е благочестив и разбран човек и е духовен наставник на няколко знатни дами. Доверете се на него. И аз така правя и винаги съм оставала доволна. Ние, бедните жени, имаме нужда да бъдем ръководени от някой мъж.

— Е, добре тогава, скъпа приятелко, утре ще отида да потърся отец Тут-а-тус.

ГЛАВА XVI

ТЯ СЕ СЪВЕТВА С ЕДИН ЙЕЗУИТ

Щом остана насаме с добрия си изповедник, красивата и отчаяна Сент Ив му довери, че един влиятелен и сластолюбив мъж ѝ предлага да измъкне от затвора младежа, за когото тя трябва законно да се омъжи, но че иска висока цена за услугата си, че се отвращава и ужасява от подобна изневяра и че ако се касаеше само за собствения ѝ живот, по-скоро би го пожертвала, отколкото да се отдаде на прелъстителя.

— Какъв гнусен грешник! — извика отец Тут-а-тус. — Трябва да ми кажете името на този долен човек. Сигурно е някой янсенист. Ще го обадя на негово преподобие отец дьо Ла Шез, който ще го изпрати там, където е сега скъпата личност, за която трябва да се омъжите.

Дълбоко смутено, бедното момиче след дълги колебания най-после изрече името на Сен Пуанж.

— Господин дьо Сен Пуанж! — извика йезуитът. — О, дъще моя, това е съвсем друга работа. Той е братовчед на най-великия министър, който някога сме имали. Той е добродетелен човек, защитник на правото дело, добър християнин, у него не може да има подобна мисъл. Сигурно не сте чула добре.

— Ах, отче, много добре чух. С мен е свършено, каквото и да направя. Трябва да избирам между нещастieto и позора или моят любовник ще остане жив погребан до края на живота си, или аз ще трябва да бъда недостойна да живея. Не мога да го оставя да загине, а не мога и да го спася.

Отец Тут-а-тус се постара да я успокои с благи думи:

— Първо, дъще моя, не казвайте никога тази дума, „моят любовник“, в нея има нещо светско, което би могло да разсърди Бога, казвайте „моят съпруг“, защото, макар че той още не е ваш съпруг, вие го считате за такъв и това е напълно почтено.

Второ, макар че той е ваш съпруг в мислите ви, в надеждите ви, той не е такъв в действителност, и затова вие не бихте извършила

прелюбодеяние — един страшен грях, който винаги трябва да избягваме, доколкото е възможно.

Трето, няма вина в едно деяние, когато намеренията са чисти, и няма нищо по-чисто от желанието да освободите съпруга си.

Четвърто, в свещената древност ще намерите примери, които прекрасно могат да послужат за мерило на поведението ви. Свети Августин съобщава, че при проконсулството на Септимий Ациндин в лето Господне 340 един бедняк не можел да плати на кесаря това, което е кесарево, и бил осъден на смърт, както и заслужавал, въпреки максимата: „Където няма нищо, кралят губи правата си.“ Касаело се за една златна ливра. Осъденият имал жена, която Бог бил надарил с красота и разум. Един стар богаташ обещал да даде една златна ливра и дори повече на тази дама при условие, че тя ще извърши с него онзи гаден грях. Дамата не считала, че върши нещо лошо, щом спасява съпруга си. Свети Августин много похвалява нейното самоотвержено примирение. Вярно е, че старият богаташ я измамил и че може би съпругът ѝ все пак е бил обесен, но тя направила всичко, каквото можела, за да спаси живота му. Бъдете сигурна, дъще моя, че когато един йезуит ви цитира свети Августин, този светец трябва да е напълно прав. Аз не ви давам никакъв съвет, вие сте мъдра, трябва да се предполага, че ще бъдете полезна на съпруга си. Негова светлост дьо Сен Пуанж е почтен човек, няма да ви излъже. Това е всичко, което мога да ви кажа. Ще се моля на Бога за вас и се надявам, че всичко ще стане за негова най-голяма слава.

Красивата Сент Ив, изплашена от думите на йезуита не по-малко, отколкото от предложението на помощник-министъра, се върна зашеметена при приятелката си. Изкушаваше я мисълта да тури край на живота си и така да се освободи от ужасния избор: или да остави своя обожаван любим в страшния затвор, или да се опозори, като го избави с цената на най-скъпото, което притежаваше и което трябваше да принадлежи само на нещастния ѝ любим.

ГЛАВА XVII

ТЯ СЕ ПРЕДАВА ЗАРАДИ ЛЮБИМИЯ СИ

Тя молеше приятелката си да я убие. Но тази жена, която беше не по-малко снизходителна от йезуита, ѝ говори още по-ясно.

— Уви — каза тя, — всичко се нарежда само по този начин в нашия тъй прославен, тъй мил, тъй галантен двор. И най-незначителните, и най-високите служби се получават само на същата цена, която искат от вас. Слушайте, вие ми вдъхнахте обич и доверие, ще ви призная, че ако на времето бях такава мъчна, каквато сте вие, моят съпруг нямаше да има дребната служба, с която преживяваме; той знае това и не само не се сърди, но вижда в мен своята благодетелка, дори счита, че дължи кариерата си само на мен. Смятате ли, че всички, които са начело на провинциите или дори на войските, дължат почестите и богатството си само на своите заслуги? Някои от тях дължат всичко това на уважаемите свои съпруги. Военните почести се издействат с любов и длъжностите се дават на мъжете на най-красивите.

Вие сте в едно особено положение — касае се да върнете светлината на вашия любим и да се омъжите за него, това е свят дълг, който трябва да изпълните. Никой не укори красивите и високопоставени дами, за които ви говоря. Всички ще се възхищават от вас и ще кажат, че сте си позволила една слабост само защото сте премного добродетелна.

— О, каква добродетел! — извика красивата Сент Ив. — Какъв лабиринт от несправедливости! Каква страна! Научих се да разбирам мъжете! Един отец дьо Ла Шез и един смешен съдия хвърлят любимия ми в затвора, моето семейство ме преследва и в нещастieto ми протягат ръка само за да ме лишат от честта ми. Един йезуит погуби един честен човек, друг йезуит иска да погуби мен. Аз съм обкръжена само от капани и приближава моментът, в който ще пропадна! Трябва или да се убия, или да говоря на краля, ще се хвърля в краката му, когато отива на литургия или в театъра.

— Няма да ви оставят и да се доближите — каза добрата ѝ приятелка. — А ако имате нещастieto да успеете да говорите с него, господин дьо Лувоа и преподобният отец дьо Ла Шез биха могли да ви погребат в някой затънтен манастир до края на живота ви.

Докато тази почтена жена объркваше още повече смутената и отчаяна душа на девойката и въртеше ножа в сърцето ѝ, ето че един пратеник на Сен Пуанж пристига с писмо и чифт обици в ръка. Плачейки, Сент Ив отказва да приеме каквото и да било от Сен Пуанж, но приятелката ѝ се зае да уреди всичко.

Щом си отиде пратеникът, доверената ѝ приятелка прочете писмото, с което Сен Пуанж ги канеше на вечеря същата вечер. Младото момиче се закле, че няма да отиде. Набожната дама поиска да опита дали ѝ отиват обиците, но Сент Ив не можеше да ги търпи. Тя се бори цял ден. Най-после, изпълнена с мисъл само за любимия си, смазана, влачена от приятелката си, без да знае къде я водят, тя се остави да бъде отведена на съдбоносната вечеря. Нищо не можеше да я накара да се накичи с диамантените обици. Довереницата ѝ ги взе със себе си и въпреки волята ѝ, ѝ ги сложи, преди да седнат на масата. Бедната Сент Ив бе така смутена и объркана, че не се противопостави, а покровителят ѝ счете това за добър знак. Към края на вечерята приятелката ѝ се оттегли незабелязано. Тогава покровителят показа заповедта, с която се отменя „подпечатаното писмо“, грамота за отпускане на значителна награда, назначението на длъжността ротен командир, като добави и най-щедри обещания за други облаги.

— О, колко бих ви обичала, ако не настоявахте толкова да бъдете обичан! — му каза нещастната Сент Ив.

Най-после, след дълга съпротива, след много хълцания, викове и сълзи, изморена от борбата, зашеметена и изтощена, тя трябваше да се предаде. Единственото, което можеше да направи, беше да си обещае, че ще мисли само за Наивника, докато жестокият любовник безмилостно се наслаждава на безизходното положение, в което е изпаднала.

ГЛАВА XVIII

ТЯ ОСВОБОЖДАВА СВОЯ ЛЮБИМ И ЕДИН ЯНСЕНИСТ

Призори тя полетя към Париж, носейки със себе си заповедта на министъра. Мъчно е да се предаде какво ставаше в сърцето ѝ през време на това пътуване. Представете си една добродетелна и благородна душа, унижена от своето безчестие, опиянена от нежност, разкъсвана от угризения, загдето е изневерила на любимия си, и изпълнена с желание да освободи човека, когото обожава. Огорченията ѝ, борбата ѝ, успехите ѝ изпълваха всичките ѝ мисли. Тя не беше вече простодушното момиче с ограничени от провинциалното възпитание идеи. Любовта и нещастията бяха закалили характера ѝ. И у нея чувството се бе така развило, както разумът се бе развил у нещастния ѝ любим. Момичетата по-лесно се научават да чувстват, отколкото момчетата — да разсъждават. Нейното приключение беше по-поучително от четири години, прекарани в манастир.

Облеклото ѝ беше крайно скромно. Тя гледаше с ужас на накитите, с които се бе явила пред своя зловец благодетел, остави на приятелката си диамантените обици, без дори да ги погледне. Смутена и възторжена, обожаваща Наивника и мразеща себе си, тя най-последно пристигна пред вратата на онзи страшен замък, дворец на мъст, където често наред с злодея чезне и невинният.

Когато трябваше да слезе от каляската, силите ѝ я напуснаха. Хванаха я под ръка и тя влезе в тъмницата с разтуптяно сърце, влажни очи и ужасено лице. Представиха я на управителя. Тя се опита да заговори, но гласът ѝ секна. Показа заповедта и едва изрече няколко думи. Управителят обичаше младия затворник и се зарадва на освобождението му. Неговото сърце не бе закоравяло като сърцата на някои негови събратя — почтени тъмничари, мислещи само за заплатата, която им се дава, за да пазят затворниците; защото тези хора

дължат своите доходи на жертвите си и живеят от чуждото нещастие, като тайно изпитват някаква зловеща радост от сълзите на клетниците.

Той заповядва да доведат затворника в неговия кабинет. Двамата влюбени се виждат и двамата изгубват съзнание. Красивата Сент Ив остана дълго неподвижна и безжизнена, хуронът обаче скоро се съвзе.

— Очевидно това е госпожа съпругата ви — му рече управителят. — Не бяхте ми казали, че сте женен. Съобщават ми, че дължите освобождението си на нейните благородни старания.

— О, аз не съм достойна да бъда негова съпруга — каза красивата Сент Ив с разтреперан глас и отново ѝ прилоша.

Когато се свести, все още разтреперана, тя му подаде грамотата за наградата и писменото обещание за назначение във войската. Не помалко учуден, отколкото развълнуван, Наивникът се събуждаше от един сън, за да се озове в друг.

— Защо ме бяха затворили тук? Как можяхте да ме измъкнете от тъмницата? Къде са онези чудовища, които ме хвърлиха в тази дупка? Вие сте божество, което слиза от небето, за да ми помогне.

Красивата Сент Ив свеждаше поглед, гледаше любимия си, червеше се и в следния миг извърщаше пълните си със сълзи очи. Най-после тя му разказа всичко, което знаеше, всичко, което бе изстрадала, освен онова, което би искала да скрие завинаги и което всеки по-обигран и запознат с дворцовите обичаи човек от Наивника лесно би отгатнал.

— Възможно ли е един негодник като този съдия да има власт да ми отнеме свободата? О, виждам, че и хората са като най-мръсните животни — всички могат да ти сторят зло. Но възможно ли е един калугер, един йезуит, изповедник на краля, да е допринесъл за моето нещастие толкова, колкото и този съдия, без аз да мога да си представя под какъв предлог ме преследва този гаден мошеник? Дали не ме е изкарал янсенист? И най-после, как си спомнихте за мен? Аз не заслужавах вашите грижи, тогава не бях нищо повече от един дивак. Как! Вие сте могла да предприемете това пътуване до Версай без чужда помощ, без да има кой да ви посъветва! Явила сте се там и сте разбила моите окови! Значи, красотата и добродетелта притежават непобедим чар, който разбива железни врати и смекчава каменни сърца!

При думата „добродетел“ от гърдите на красивата Сент Ив се изтръгнаха ридания. Тя не знаеше каква добродетел се крие в прегрешението, за което се упрекуваше.

— Ангел мой — продължи нейният любим, — вие, която разбихте моите вериги, щом сте имала достатъчно влияние (нещо, което още не мога да разбера), за да издействате справедливост за мен, поискайте справедливост и за този старец, който ме научи да мисля, както вие ме научихте да обичам. Злочестината ни свърза и аз го обичам като баща, не мога да живея нито без вас, нито без него.

— Да поискам от същия човек, който...

— Да, аз искам да ви дължа всичко. Искам да дължа всичко само на вас. Пишете на този могъщ покровител, обсипете ме с вашите благодеяния, довършете това, което сте започнала, довършете вашите чудеса.

Тя чувстваше, че трябва да изпълни всичко, което искаше любимият ѝ. Опита се да пише, но ръката ѝ не се подчиняваше. Три пъти започва наново писмото си и три пъти го скъса. Тя най-последно написа молбата си и двамата влюбени излязоха, след като разцелуваха стария мъченик на Божието благоволение.

Щастливата и отчаяна Сент Ив знаеше в коя къща бе отседнал брат ѝ; те отидоха там и любимият ѝ нае един апартамент в същата къща.

Едва що бяха пристигнали там, и тя получи заповедта за освобождаването на стария Гордън, която нейният покровител ѝ изпращаше, придружена с покана за среща на следния ден. Така нейното безчестие беше цената за всяка благородна и честна постъпка, която тя предприемаше. Девојката гледаше с отвращение на този обичай да се търгува с нещастieto и щастieto на хората. Даде на любимия си заповедта за освобождение и отказа да отиде на срещата с един благодетел, когото не би могла вече да погледне, без да умре от мъка и срам. Наивникът се отдели от нея само защото трябваше да освободи приятеля си и той полетя към затвора. Изпълни този свой дълг, като разсъждаваше за странните събития на този свят и се възхищаваше от храбрата добродетел на едно момиче, на което двама нещастници дължаха повече от живота си.

ГЛАВА ХІХ

НАИВНИКЪТ, КРАСИВАТА СЕНТ ИВ И ТЕХНИТЕ РОДНИНИ СЕ СЪБИРАТ ОТНОВО

Благородната и достойна за уважение невярна любима се срещна с брат си, абата дьо Сент Ив, с добрия игумен на „Света Богородица от планината“ и с госпожица дьо Керкабон. Всички бяха еднакво учудени, но положението и чувствата им бяха съвършено различни. Абатът дьо Сент Ив молеше със сълзи на очи и на колене сестра си да му прости. Игуменът и нежната му сестра също плачеха, но от радост. Гадният съдия и неговият непоносим син не смущаваха тази трогателна сцена. Щом чуха, че техният враг е освободен, те побързаха да заминат и да скрият в своя край глупостта и страховете си.

Четиримата герои, вълнувани от безброй различни чувства, чакаха да се завърне младежът, придружен от приятеля си, когото трябваше да освободи. Абатът дьо Сент Ив не смееше да вдигне очи пред сестра си. Добрата дьо Керкабон повтаряше:

— Значи, ще видя скъпия си племенник?

— Ще го видите — отговаряше очарователната Сент Ив, — но той вече не е същият човек; всичко у него се промени — и държането му, и тонът му, и мислите му, и умът му. Колкото простодушен и невежа беше по-рано, толкова по-достоеен за уважение е станал сега. Той ще бъде чест и утеха за вашето семейство. Защо не мога и аз да бъда щастие за моето!

— Но и вие не сте вече същата — каза игуменът. — Какво ви се е случило, та е предизвикало такава голяма промяна у вас?

Докато те разговаряха така, Наивникът пристигна, водейки за ръка своя янсенист. Тогава сцената се промени и стана още по-интересна. Най-напред чичото и лелята нежно разцелуваха Наивника. Абатът дьо Сент Ив почти коленичи пред Наивника, който вече не

беше наивник. Двамата влюбени си говореха с очи и техните погледи изразяваха чувствата, които ги изпълваха. Радост и благодарност цъфтеше на лицето на младежа, смущение се четеше обаче в нежните и малко блуждаещи очи на девойката. Всички се учудваха, че нейната голяма радост бе примесена с мъка.

Много скоро цялото семейство обикна стария Гордън. Той беше страдал заедно с младия затворник и това беше достатъчно основание за всички да го обикнат. А той дължеше освобождението си на двамата влюбени и това го помиряваше с любовта, някогашните му строги убеждения напущаха сърцето му и той, както и хуронът, бе станал човек. Всеки разказа своите приключения преди вечерята. Двамата абати и лелята слушаха като деца, на които се разказват истории за призраци, и като хора, които се интересуват да чуят за големи беди.

— Уви — каза Гордън, — има може би над петстотин добродетелни хора, които са оковани във вериги като тези, които госпожица дьо Сент Ив разби, и никой не знае за техните нещастия. Намират се много ръце, за да нанасят удари върху тези нещастници, но рядко се намира ръка, която да им помогне.

Това тъй вярно разсъждение изостряше неговата чувствителност и усилваше благодарността му. Всички възхваляваха победата на красивата Сент Ив, всички се възхищаваха от великодушието и твърдостта ѝ. В тяхното възхищение се примесваше и уважението, което човек неволно чувства към личност, за която се смята, че има влияние в двореца. От време на време абатът дьо Сент Ив възкликваше:

— Как е могла сестра ми да добие толкова бързо това влияние?

Готвеха се да седнат на масата рано, но ето че пристигна добрата приятелка от Версай, която не знаеше какво бе станало. Тя слезе от каляска, запрегната с шест коня; ясно личеше кому принадлежи тази разкошна кола. Дамата влезе с внушителен вид на дворцова личност, която се занимава с важни дела, поздрави съвсем леко компанията, дръпна красивата Сент Ив настрана и ѝ каза:

— Защо карате да ви чакат толкова? Последвайте ме! Ето диамантите, които забравихте.

Тя не можа да пошепне тези думи достатъчно тихо, че да не ги чуе Наивника. Той видя диамантите. Братът беше потресен, чичото и лелята бяха само изненадани, като простодушни хорица, които никога

не са виждали такъв великолепен накит. Младежът, който се бе преобразил през тази година, прекарана в размисли, веднага отгатна всичко и за миг го обхвана смущение. Неговата любима забеляза това: смъртна бледност покри хубавото ѝ лице, побиха я тръпки и тя едва се задържа права.

— О, госпожо — каза тя на съдбоносната посетителка, — вие ме погубихте! Вие ме убихте!

Тези думи пронизаха сърцето на Наивника, но той беше вече научил да се владее: не се залови за тези думи, за да не разтревожи любимата си пред брат ѝ, но пребледня като нея.

Сент Ив, съкрушена от промяната, която бе изписана върху лицето на любимия ѝ, изведе приятелката си извън стаята и когато минаха в коридора, хвърли диамантите на земята пред нея.

— О, вие знаете, че не тези накити ме съблазниха. Този, който ми ги даде, няма да ме види никога вече. — Приятелката ги вдигна и Сент Ив добави: — Да си ги вземе обратно или да ви ги подари. Вървете си, не ме карайте да се срамувам още повече от себе си.

Най-после пратеницата си отиде, без да може да разбере угризенията, на които беше свидетелка.

Смазана, задушавана от някакъв вътрешен кипеж, красивата Сент Ив бе принудена да си легне, но за да не тревожи близките си, не каза никому какво я мъчи. Под предлог, че е уморена, тя поиска разрешение да си почине малко. Напусна обаче компанията едва след като успокои всички с ласкави и утешителни думи и след като хвърли на любимия си погледи, които разпалиха огън в сърцето му.

Поради нейното отсъствие вечерята не беше оживена, беше дори тъжна отначало, но това бе онази особена тъга, която поражда интересни и полезни разговори, далеч превъзхождащи лекомисленото веселие, което обикновено не е нищо друго освен досаден шум. Гордън изложи накратко историята на янсенизма и молинизма и разказа за преследванията, на които едната партия подхвърляше другата, изтъквайки упоритостта и на двете партии. Наивникът подложи на критика техните теории и отбеляза, че за жалост на хората сякаш не са достатъчни враждите, породени от техните интереси, та си създават нови злини заради химерични интереси и непонятни нелепости. Гордън разказваше, а хуронът преценяваше и тълкуваше; сътрапезниците слушаха с вълнение, някаква нова светлина ги

озаряваше. Говори се за продължителността на човешките нещастия и краткостта на живота. Отбелязаха, че всяка професия има пороци и опасности, които ѝ са свойствени, но че човешката природа се проявява както у принца, така и у последния просяк. Как могат да се намерят толкова хора, които за толкова малко пари са готови да преследват други хора, да стават оръдия и палачи? С какво нечовешко безразличие един високопоставен човек подписва заповед за унищожението на цяло семейство и с каква още по-варварска радост я изпълняват наемниците!

— През младежките си години — каза добрият Гордън — познавах един роднина на маршал дьо Марийак, който, понеже беше преследван в провинцията заради своя бележит и нещастен сродник, се криеше в Париж под чуждо име. Той беше седемдесет и две годишен старец. Жена му, която го придружаваше, беше почти на същата възраст. Те имаха един пропаднал син, който още на четиринадесетгодишна възраст избягал от бащината си къща. Най-напред станал войник, после дезертирал, след което преминал през всички степени на падението и разврата. Най-после постъпил под чуждо име в гвардията на кардинал дьо Ришельо (този духовник, подобно на Мазарини, имал собствена гвардия) и в тази дружина на наемници получил подофицерски чин. Именно този авантюрист бил натоварен да арестува стареца и съпругата му и той изпълнил задачата си с цялата суровост на човек, който желае да се хареса на господаря си. Докато ги водел към затвора, той чул, че жертвите му се оплакват от дългия низ от нещастия, които ги преследвали още от люлката. Измежду най-големите си нещастия бащата и майката считали безпътния живот и загубата на своя син. Той ги познал и все пак ги отвел в затвора, уверявайки ги, че трябва да служи преди всичко на негово преосвещенство; и негово преосвещенство възнаградил усърдието му.

Познавах и един шпионин на отец дьо Ла Шез, който предаде собствения си брат, надявайки се да получи дребна изгода, която в края на краищата не получи; видях го как умира, но не от угризения, а от мъка, че е бил измамен от този йезуит. Длъжността на изповедник, която дълго време изпълнявах, ми даде възможност да опозная вътрешния живот на много семейства. Почти не съм виждал семейства, които да не са потопени в мъка, макар че всички те,

прикрити с маската на щастието, си дават вид, че плуват в радост и доволство. При това винаги съм забелязвал, че големите скърби са плод на нашата необуздана алчност.

— Колкото до мен — рече Наивникът, — мисля, че една благородна, признателна и чувствителна душа може да бъде щастлива. И наистина смятам да се радвам на пълно щастие с красивата и благородна Сент Ив. Защото се лаская — добави той, като се обърна към брат ѝ с приятелска усмивка, — че вие няма да ми откажете ръката ѝ както миналата година, още повече, че и аз ще се държа по-прилично.

Абатът се разля в извинения за миналото и в уверения за вечна преданост. Чичото рече, че това ще бъде най-хубавият ден в живота му. Добрата леля, която ронеше сълзи и примираше от радост, извика:

— Нали ви казах, че никога няма да станете поддякон. Тайнството на брака струва повече от тайнството на кръщението. Защо не бе угодно на Бога и аз да бъда почетена с него! Но аз ще ви бъда като майка. Тогава всички започнаха да се надпреварват да хвалят нежността на Сент Ив.

Сърцето на нейния любим преливаше от всичко, което тя бе направила за него, той я обичаше твърде много, за да може случката с диамантите да остави дълбоко впечатление в душата му. Но думите, които бе добре чул: „Вие ме убивате!“, още го тревожеха тайно и разваляха радостта му, докато похвалите, с които обсипваха неговата красива любима, усилваха още повече любовта му. С една дума, всички се занимаваха само с нея и говореха само за щастието, което двамата влюбени заслужават. Готвеха се да заживеят всички заедно в Париж, правеха планове как ще спечелят богатство и ще напреднат в живота, отдаваха се на всички тези надежди, които най-малката искрица щастие тъй бързо поражда у хората. Но в дъното на сърцето си Наивникът изпитваше някакво скрито чувство, което отхвърляше тази илюзия. Той препрочиташе обещанията, подписани от Сен Пуанж, и грамотите, подписани от Лувоа, описаха му тези двама души такива, каквито бяха, или такива, каквито приятелите му смятаха, че са. Всички говореха за министрите и правителството с онази свобода, която французите си позволяват на трапезата си и считат за най-ценната свобода, която могат да вкусят на земята.

— Ако бях крал на Франция — каза Наивникът, — ето какъв министър на войната бих избрал: бих искал той да бъде човек от най-благороден род, за да може да заповядва на благородниците. Бих изисквал да бъде офицер, да е минал през всички чинове и да е поне генерал-лейтенант и достоен да бъде маршал, защото не е ли необходимо той сам да е служил във войската, за да познава службата в подробности, и нима офицерите няма да се подчиняват със сто пъти по-голяма радост на един военен, който като тях се е отличил с храбростта си, отколкото на един кабинетен човек, който, какъвто и ум да има, може в най-добрия случай само да отгатва военните операции? Не бих възразявал, ако моят министър бъде щедър, макар че понякога той може да поставя в затруднено положение пазителя на кралското съкровище. Бих искал той да работи бързо, а също така да се отличава и с онзи весел нрав — привилегия на хората, чиито способности надвишават качествата, които длъжността им изисква, а това толкова се харесва на нацията и прави всички задължения по-леко поносими.

Той желяше министърът на войната да има такъв характер, защото винаги беше забелязвал, че доброто настроение е несъвместимо с жестокостта.

Може би господин дьо Лувоа не би бил доволен от пожеланията на Наивника, но той имаше по-други достойнства.

Докато вечеряха, болестта на нещастното момиче взе злокобен ход, кръвта ѝ се разпали, обхвана я изтощителна треска. Тя страдаше, но не се оплакваше никак, защото не искаше да смути радостта на сътрапезниците.

Брат ѝ, който знаеше, че тя не спи, отиде до леглото ѝ; остана изумен от състоянието, в което я завари. Всички се стекоха около нея и любимият ѝ се наведе над главата ѝ. Той бе несъмнено най-разтревожен и най-разчувствуван от всички, но освен прекрасните качества, с които природата го бе надарила, сега той бе придобил съдържаност, а чувството за благоприличие вече доминираше у него.

Веднага повикаха един лекар, който живееше наблизко. Той се оказа един от онези лекари, които преглеждат болните тичешком и объркват болестта, която са видели преди малко, с тази, която виждат в момента, и прилагат слепешком една наука, която си остава несигурна и пълна с опасности въпреки цялата зрелост на една здрава и обмислена диагноза. Той влоши болестта, като предписа прибързано

едно лекарство, което беше на мода по онова време. Мода дори в медицината! Тогава тази мания беше прекалено много разпространена в Париж.

Тъжната Сент Ив допринасяше дори повече от лекаря, за да направи болестта си още по-опасна. Нейната душа убиваше тялото ѝ. Рояците мисли, които я измъчваха, внасяха в жилите ѝ отрова, по-опасна и от най-убийствената треска.

ГЛАВА XX

КРАСИВАТА СЕНТ ИВ УМИРА И КАКВО СТАВА СЛЕД ТОВА

Повикаха друг лекар. Вместо да подпомогне природата и да й даде възможност да действа върху болестта на младата жена, чиито жизнени сили я връщаха към живота, той беше зает единствено с амбицията да осуети усилията на своя събрат. За два дни болестта стана смъртоносна. Мозъкът, който се счита за седалище на разума, бе засегнат така силно, както и сърцето, което е, както казват, седалище на чувствата. Какъв непонятен механизъм е подчинил органите на чувствата и на мисълта? Защо една-единствена мъчителна мисъл да може да смути кръвообращението и как на свой ред кръвта разстройва човешкия разум? Какъв е този непознат флуид, в чието съществуване не можем да се съмняваме и който, по-действен и по-бърз от светлината, преминава мигновено през всички нишки на живота, създава усещания, памет, тъга или радост, разум или безумие, припомня с ужас това, което човек би искал да забрави, и превръща едно мислещо животно в предмет на възхищение или предмет на съжаление и сълзи?

Така говореше добрият Гордън и това тъй естествено разсъждение, което хората рядко правят, не намаляваше неговото нежно чувство. Защото той не беше от онези нещастни философи, които правят усилия да бъдат нечувствителни. Беше трогнат от съдбата на това младо момиче като баща, който вижда скъпото си дете да умира бавно пред очите му. Абатът дьо Сент Ив беше отчаян, игуменът и сестра му проливаха потоци сълзи. Но кой би могъл да обрисова състоянието на влюбения младеж? Никой език няма думи, които да изразят тази най-жестока мъка, езиците са твърде несъвършени.

Останала почти без сили, лелята държеше главата на умиращата в слабите си ръце. Брат й беше на колене до леглото, младежът й стискаше ръката, обливаше я със сълзи и ридаше. Наричаше я своя

благодетелка и надежда, свой живот, половината от самия него, своя любов, своя съпруга. При думата „съпруга“ тя въздъхна тежко, загледа го с неизразима нежност и внезапно извика, сякаш обхваната от ужас. По-късно през един от промеждутъците, когато отпадналостта и страданията ѝ намаляха, когато сетивата ѝ не бяха така притъпени и душата и придоби наново свободата и силата си, тя заговори:

— Аз, ваша съпруга! О, скъпи любими, това име, това щастие, тази награда не са създадени за мен. Аз умирам и заслужавам съдбата си. О, божество на моето сърце, пожертвах ви на адски демони. С мен е свършено, аз съм наказана, бъдете щастлив!

Тези нежни и страшни думи не можеха да бъдат разбрани, но те внесоха ужас и умиление в сърцата на всички, тя има смелостта да каже истината. Всяка дума караше присъстващите да тръпнат от учудване, мъка и жал. Всички бяха изпълнени с едно общо чувство — омраза към всесилния човек, който бе поправил една ужасна несправедливост чрез едно престъпление и бе принудил най-достойната за уважение невинност да бъде негова съучастница.

— Кой, вие ли сте виновна! — каза ѝ нейният любим. — Не, вие не сте виновна. Престъплението може да бъде само в сърцето, а вашето сърце принадлежи на добродетелта и на мен.

Той потвърждаваше това чувство с думи, които сякаш възвръщаха красивата Сент Ив към живота. Тя се почувства утешена и се учудваше, че може да бъде още обичана. По времето, когато беше още янсенист, старият Гордън би я осъдил, но станал мъдър сега, той я уважаваше и плачеше.

Всред толкова сълзи и страхове, докато опасенията за това скъпо на всички момиче изпълваха сърцата и всички бяха дълбоко потресени, ето че пристига пратеник от двореца. Пратеник! И от кого? И защо? Той идваше от страна на кралския изповедник и носеше писмо за игумена на „Света Богородица от планината“. Пишеше не отец дьо Ла Шез, а брат Вадблед, неговият камериер, много важен човек по онова време, който съобщаваше на владитецте волята на преподобния отец, даваше аудиенции, обещаваще доход и църковни служби, а понякога изпращаше и „подпечатани писма“. На игумена на „Света Богородица от планината“ той пишеше, че „негово преподобие бил осведомен за приключенията на племенника му, че неговото задържане е било грешка, че често има такива дребни случаи на

немилост, че не трябва да им се обръща внимание и че би било уместно, игуменът да дойде да му представи племенника си на следния ден, като доведе със себе си и някой си Гордън, и че той, брат Вадблед, ще ги въведе при негово преподобие и при господин дьо Лувоа, който ще им каже няколко думи в салона“

Той добавяше, че историята на Наивника и неговата битка срещу англичаните били разказани на краля, че сигурно кралят ще благоволи да го забележи, когато минава през галерията, и може би дори ще му кимне с глава. В края на писмото брат Вадблед казваше, че се ласкаел от надеждата, че всички дами в двореца ще побързат да поканят племенника му да присъства когато им правят тоалета, и че много измежду тях ще му кажат: „Добър ден, господин Наивник“; и че сигурно ще стане дума за него на кралската вечеря. Писмото беше подписано: „Ваш предан Вадблед, брат-йезуит“.

След като игуменът прочете на глас писмото, неговият племенник побесня. Сдържайки за миг гнева си той не каза нищо на приносителя, но се обърна към своя другар по нещастие и го запита, какво мисли за този стил. Гордън: му отговори:.

— Значи, към хората се отнасят като към маймуни! Бият ги и след това ги карат да танцуват.

Наивникът, чийто буен нрав се проявяваше винаги при големи душевни вълнения, накъса писмото и хвърли късовете в лицето на пратеника.

— Ето моя отговор!

Ужасеният му чичо се вцепени като поразен от гръм, стори му се, че вижда двадесет „подпечатани писма“ да падат върху му. Той отиде бързо да напише писмо и да извини, доколкото може, постъпката на племенника си, която считаше за младежка буйност, но която всъщност бе изблик на една горда душа.

Но по-мъчителни тревоги завладяваха сърцата на всички. Красивата и нещастна Сент Ив чувстваше, че краят ѝ приближава, лежеше спокойна, но това беше страшното спокойствие на изтощения организъм, който вече нямаше сили да се бори.

— О скъпи, любими — каза тя с отпаднал глас, — смъртта ме наказва за моята слабост, но умирам с утехата, че вие сте свободен. Обожавах ви и когато ни бях невярна, обожавам ви и сега, когато ви казвам сбогом завинаги.

Тя не се кичеше с някаква суетна твърдост, не разбираше тази жалка слава да накараш съседите да кажат: „Тя умря храбро.“ Кой може да загуби на двадесет години любовта си, живота си, това, което се нарича „чест“, без съжаления и без разбито сърце? Тя чувствуваше целия ужас на своето състояние и го изказваше с онези замиращи думи и гаснещи погледи, които говорят с такава сила. Най-после и тя плачеше като другите през онези мигове, когато имаше силата да плаче.

Нека други се опитват да възхваляват онези, които умират тържествено, онези, които влизат безчувствени в небитието! Това е съдбата на всички животни. Ние умираме като тях с безразличие само когато възрастта или болестта са ни направили подобни на тях, затъпявайки разума и сетивата ни. Който губи много, жали много. Ако подтиска жалбите си, значи, че не се отказва от суетността си дори в прегръдките на смъртта.

Когато настъпи съдбоносният миг, всички присъстващи се разплакаха и нададоха викове. Наивникът не бе вече господар на сетивата си. Когато са чувствителни, силните души изпитват много побурни чувства от обикновените хора. Добрият Гордън го познаваше достатъчно добре и се страхуваше, че когато дойде на себе си, може да се самоубие. Скриха всички оръжия, нещастният младеж забеляза това и без да плаче, без да стене, без да се вълнува, каза на Гордън и на роднините си:

— Мислите ли, че има човек на земята, който има правото и силата да ми попречи да туря край на живота си?

Гордън внимаваше да не му каже някоя от онези скучни и изтъркани фрази, с които хората се опитват да докажат, че не е позволено да използваме свободата си, за да престанем да съществуваме, когато сме безкрайно нещастни, че не трябва да излизаме от къщата, когато не можем вече да живеем там, че човек е на земята като войник на поста си — като че ли има някакво значение за Съществуването, което е над всички същества, дали сборът от няколко частици материя се намира на това или онова място, неубедителни доводи, които едно твърдо и обмислено отчаяние презира и отказва да слуша, доводи, на които Катон отговорил само с един удар на ножа.

Мрачното и страшно мълчание на Наивника, потъмнелите му очи, треперещите му устни, тръпките, които разтърсваха тялото му,

внасяха в душата на всички, които го гледаха, онази смесица от състрадание и ужас, която сковаваше всичките душевни сили, изключва всякакви слова и се проявява само чрез откъслечни думи. Хазайката и семейството ѝ също дойдоха. Всички трепереха от страх, виждайки го така отчаян, не го изпускаха ни за миг из очи, следяха всяко негово движение. Вкочаненото тяло на красивата Сент Ив беше пренесено в трапезарията на долния етаж, далеч от очите на любимия ѝ, който сякаш продължаваше да я търси, макар че вече не беше в състояние да вижда нищо.

Всред тази зловеща сцена, докато тялото беше изложено в обширната стая до самия вход на къщата, където двама свещеници, застанали пред съд със светена вода, мърмореха молитви с разсеян вид, докато безделни минувачи се спираха да поръсват ковчега с няколко капки светена вода, а други равнодушно продължаваха пътя си, докато роднините плачеха и един влюбен младеж беше готов да посегне на собствения си живот, пристигна Сен Пуанж, придружен от версайската приятелка.

Неговата мимолетна прищявка, задоволена само веднъж, се бе превърнала в любов. При това той бе засегнат, защото Сент Ив бе отхвърлила неговите благодеяния. Отец дьо Ла Шез никога не би и помислил да дойде в този дом, но Сен Пуанж, пред чиито очи образът на красивата Сент Ив стоеше непрекъснато, гореше от желание да утоли страстта си. Обладанието бе забило в сърцето му жилото на сладострастието и затова не се поколеба да дойде сам да потърси тази, която той може би нямаше да пожелае да види и три пъти, ако беше дошла по своя воля.

Той слиза от каляската; първото нещо, което вижда, е един ковчег; извърща глава с обикновеното отвращение на човек, преситен от удоволствия, който смята, че трябва да избягва всяка гледка, която би му напомнила тленността на човешките радости. Той отминава, за да се изкачи по стълбите. Жената от Версай попитва от любопитство кого ще погребват и чува името на госпожица дьо Сент Ив. При това име тя побледнява и надава страшен писък, Сен Пуанж се обръща, скръб и изненада изпълват душата му. Добрият Гордън, който стои там с насълзени очи, прекъсва тъжните си молитви, за да разкаже на царедвореца цялото това ужасно нещастие. Скръбта и достойнството на стареца придават на думите му още по-голяма внушителност. Сен

Пуанж не беше лош по природа, потокът на държавните работи и развлеченията бе погълнал душата му, която още не бе осъзнала себе си. Беше далеч от старостта, която обикновено прави безчувствени сърцата на министрите. Той слушаше Гордън със сведени очи и бършеше сълзите си, на които се учудваше: той позна разкаянието.

— Непременно искам да видя този изключителен човек, за когото ми говорите — каза той. — Неговата съдба ме разчувства почти толкова, колкото и съдбата на тази невинна жертва, чиято смърт причиних.

Гордън го последва до стаята, където игуменът, госпожица дьо Керкабон, абат Сент Ив и няколко съседни се мъчеха да свестят припадналия младеж.

— Аз причиних вашето нещастие — каза му помощник-министърът. — През целия си живот ще се мъча да поправя грешката си.

Първата мисъл, която мина през ума на Наивника, бе да го убие и след това да се самоубие. Нищо не би било по-уместно, но той беше невъоръжен и следен отблизо. Сен Пуанж не се смути от отказа, придружен от напълно заслужени упреци, от думи на презрение и ужас, с които бе обсипан. Но времето лекува всичко. Господин дьо Лувоа успя накрая да направи от Наивника отличен офицер, който стана известен в Париж и във войската под друго име, за задоволство на всички почтени хора. Той стана едновременно и смел воин, и смел философ.

Всякога, когато говореше за тези събития, той стенеше, и все пак за него бе утеха да говори за тях. Той тачеше паметта на нежната Сент Ив до последния миг на живота си. Абат дьо Сент Ив и игуменът получиха по една доста доходна църковна служба, добрата дьо Керкабон бе по-доволна да види племенника си обсипан с военни почести, отколкото в черква като поддякон. Набожната жена от Версай запази диамантените обици и получи още един хубав подарък. Отец Тут-а-тус получи кутии с шоколадени бонбони, кафе, небетшекер и захаросани лимони, както и „Размишленията на преподобния отец Кроазе“ и „Жития на най-големите светци“, подвързани с марокенова кожа. Добрият Гордън остана най-задушевният приятел на Наивника и живя при него до края на живота си. Той също получи църковен доход и забрави завинаги „Небесното благоволение“ и „съпътстващото

Божие съдействие“. Той взе за девиз пословицата „Всяко зло за добро“. Колко добри хорица на този свят биха могли да кажат „Никое зло не е за добро“?

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.